Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 283 (9965) | 1975 чылдың декабрь 3, среда | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-ниң тудуг материалдар үлетпүрү беш чылдың онаалдаларын күүсеткен

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлерин амыдыралга боттандырбышаан, экономика тудуунуң айтырыларының талазы-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыжыннарын удуртулга болдурбушаан, социалистиг чаршыны калбартырынга үндезилээш, ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниң коллективтери тоску беш чыл планының онаалдаларын бүдүрүлгениң шинги хемчээлиниң өзүлдезиниң талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен.

1971—1975 чылларда продукция бүдүрүп үндүрери беш чыл планында 40,7 хууга көрдүнген турда, ол херек кырында 42,2 хуу өскен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү —34,9 хуу өскен, ол база-ла доктааттынган онаалдадан ажып турар. Бүдүрүлге хемчээлиниң немелде өзүлдезиниң 87 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле чедип алган турар. Даг-дүгүн, шиферни, кылайткан пялды, керамиктиг плиталарны, культура-амыдырал болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанарын бүдүрүп үндүрер талазы-биле беш чылдың өөлүг чылынга көрдүнген бүдүрүлгениң деңнели чедип алдынган.

Бүдүрүлгениң техниказын болгаш технологизын болбаазыраңгайжылар талазы-биле дыка улуг ажылды министерстволуң бүдүрүлгелериге кылып чорутканы. Цементини кургатта бүдүрериниң одалга чарыгдалының талазы-биле эң-не хамналгалыг аргазын шингээдип ап эгелээн: керамиктиг үлетпүрге плиталар бүдүрериниң үзүктелиишкин чок конвейердиг аргазы калбаа-биле нептерээн. Эффективтиг чаа болгаш экижиттинген материалдарны база кылыгларны бүдүрери көвүдээн.

СЭКП-ниң XXV съездизин чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылдакчылары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. (СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы

ӨНДҮР УЛУГ АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕР БОЛГАШ ЧЕДИИШКИННЕР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң амыр сессиязы ийи беш чылдың аразында эртип турар. Совет Эвилелиниң ажылдың чонары эрткен оруктуң түңнелдерин кылырда, Төрээн чурттуң экономиктиг күүзүн күштелдирер, улустуң амыдралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам көдүрер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чарлаан программазының боттуг ажылхеректерже хуулганынга чоргаарланы турлар. Партияның болгаш улустуң амыдралында төөгүлүг болуушкун —СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр совет кижилер соруктуг ажылдан турар.

Декабрь 1-де СЭКП Төп Комитетиниң Пленуму болган, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң эвилелиг XXV съездизинің айтырыларының дугайында илеткелин дыңнаан. Иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле партияның эвилелиг сорулгаларын, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын 1976—1980 чылларда хөгжүдериниң кол-кол угланыышкынарын ол съездиге тодарадыр. Пленумга эш Л. И. Брежнев делегеренгей чүве чугаалаан. Ооң чугаазында бистиң чурттуң бо беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң түңнелдерин бүгү талазы-биле анализтээн, чаа беш чылда экономиканы хөгжүдериниң эң чугула угланыышынарын тодараткан.

1976 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының болгаш 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдерин СЭКП ТК-ның Пленуму колдуунда үүлдүг деп көрген.

Бистиң мурнувуста онгу беш чыл—шынарның, бүдүрүлгеенің ажыктыг чоруун бүгү хемчет-биле бедидерининг, социалистиг Адаа-чурттун ам-даа чечектелириниң беш чылы келген.

Коммунистиг партияның, Совет күрүнеиниң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң чайгылыш чокка чорудуп турар Тайбың программазының чедиишкиниг боттанышкынының түңнелинде делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынының байдалында бистиң чурттуус чаа беш чылче эгелеп кирип турар. Тайбың дээш демиселге Совет Эвилелиниң ойза салышкынын бөмбүрзектиг улустарының бедин-биле үнелеп турарының бадыткалы делегейниң тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң бедик шаңналы — Ф. Жолио-Кюри аттыг «Тайбың-ның алдын медалын» эш Л. И. Брежневке тынысканы ол болган. Ак сеткилдиг-ле бүгү кижилер ол бедик шаңнал дээш эш Л. И. Брежневке изиг байыр чедирип турар.

Партияның айткан планнары кажан-даа совет кижилериниң чүректериниң изиг деткимчезин ап турар. Совет улустуң хөй национ алдыг өг-бүлезиниң төлөөлекчилери — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары оңгу беш чылдың баштайгы чылында чурттуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер оруктарны чугаалажыр дээш Кремльдің Улуг ордузунда чыыланнар.

Декабрьның 2-де Москвага, Кремльдің улуг ордузунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы ажылын эгелээн.

Эртенгиниң 10 шахта Эвилелдің Совединиң Даргазы **А. П. Шитиковтуң** даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдің Совединиң болгаш Национ алдар Совединиң баштайгы каттышкан хуралы ажыттынган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев** оларны депутаттар болгаш азылчар бут кырынга тура диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Сессияның хүн чурумун, а ол ышкаш ооң ажылының чурумун депутаттар чаңгыс үнбиле бадылаан.

Сессияның хүн айтырыглары:

1. 1976 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайы.

2. 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайы болгаш 1974 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайы.

3. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайы.

Хүн айтырыының бирги пунктузунуң талазы-биле илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы депутат **Н. К. Байбаков** кылган.

1976 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы депутат Н. К. БАЙБАКОВТУҢ илеткели

Эштер депутаттар!

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыкзының ёзугаар алырга, шынарның болгаш ажыктыг болур чоруктуң, улустуң чаагай байдалын улам ынай өстүрериниң беш чылы болур ужурлуг оңгу беш чылдың баштайгы чылы — 1976 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планын СЭКП ТК-ның Пленуму үүлдүг деп көрген болгаш силерни көөр кылдыр оңу ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ыында киирип келди. 1976 чылдың планын 1976—1980 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкынарының төлевилелдерин, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң саналдарын барымдаалап белеткээн.

1975 чылда план күүселдезиниң түңнелдери

1976 чылда планның дугайын силерге илеткээриниң мурнунда тоску беш чылдың доозукчу чылы —1975 чылдың план күүселдезиниң түңнелдеринге доочу доктаарын чөпшээреп көрүнер. Ниитилел бүдүрүлгезин өстүрериниге болгаш ооң ажыктыын бедиринге үндезилээш, совет улустуң амыдырал деңнелин бүгү хемчет-биле көдүрериниге угландыр Коммунистиг партияның ажылдап кылганы үр үелиг социал-экономиктиг политиканы боттандырарынга бо беш чыл улуг чедиишкиннер-биле демдеглеттинген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чарлааны, Тайбың-ның программазын чайгылыш чокка боттандырып турар.

Тоску беш чылдың социал-политиктиг болгаш экономиктиг түңнелдерин СЭКП-ниң XXV съездизинге үндүрер. Ынчалзажок совет улус Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларынга дүүштүр экономиканы хөгжүдериниң бедик туруштуг темпилерин чедип алган деп ам безин тодазы-биле чугаалап болур бис. Чурттуң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг күүзүү немей өскен. Социал улуг программа күүсеттинген. Тейбиңниң болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга таарыштыр социалистиг күрүнелериниң дем каттыштырылгазы бижыгын, оларның акы-дүңмалышкы калы ажылдажылгазы улам калбарган. Ол бүгү үүлдер Совет Эвилелиниң делегейге ат-алдарын улам бедидип турар.

Бистиң ажыл-агыйжы чедиишкиннериви түңней алырга, национ ал орулганың немей өзүлдезинден ол илергейлеттинип турары белдингир болтай. Эрткен чылдыынга деңнээрге ол орулга 4 хуу көвүдээр болгаш 362 миллиард рубль (1973 чылдың өртектерн-биле) болур.

Экономиканың кол адыры — үлетпүрге бо чылын бүдүрүшкүнүң хемчээли планда көрдүнген 6,7 хуунуң орнунга 7,5 хуу улгадыр. Чыл дургүзүндө продукцияның немей өзүлдези 36 миллиард ажыг рубль болур, оортан пландан ажыры — барык 6 миллиард рубль болур. Машина тудуушкуну, химия, нефтехимия, газ үлетпүрү болгаш чамдык өске-даа эртем-техниктиг депшилгени тодарадып турар ындыг адырлар бедик темпилер-биле хөгжүп келген. Бүдүрүлгениң техниктиг деңнели, продукцияның шынары чылдын-на бедип орар, дериг-херекселдериниң чаа депшилгелиг хевирлерин болгаш технологтуг чорудулгаларны нептередип турар. Ниитилелдің күш-ажылының бүдүрүкчүлүү өзүп турар. Үлетпүрге ол 1975 чылда 5,9 хуу белдээн, ынчангаш продукцияның немей өзүлдезиниң бештиң дөрт кезин оон күсели-биле алдынган.

Партияның XXIV съездизинин, СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң шинтирлерине дүүштүр, көдээ ажылагыйны хөгжүдериниң, ооң материал-техниктиг баазазын бижыглаарының үр үелиг программазын боттандырып турар. Бо чылын бүгү көдээ ажыл-агый комплекизинге капитал салыышкынарның хемчээли 31 ажыг миллиард рубль болур, тодаргайларга, 1974 чылдыынга деңнээрге 9 хуу көвүдээр. Көдээ ажылагыйга техниканы, минералдыг чемишчидилгелерин бээриниң төлевилеттинген планнары күүсеттинген, мелиоративтиг ажылдарның хемчээлдери калбарган.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалдары кедергей таарымча чок болганы билдингир болгай. Ол чорук көдээ ажылагый бүдүрүлгезиниң чамдык көргүзүүлериниң талазы-биле планда көрдүнген деңнелди чедип алыр арганы биске бербээн. Ынчалзажок ындыг нарын байдалда безин, техниктиг чепсегленишкининиң өзүлдезиниң, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының эрес-шудургу ажыл-ижиниң ачызында хевен бүдүрериниң болгаш өске-даа чамдык продуктуларның талазы-биле планның онаалдалары ажыр күүсеттинген. Эштги, сүттү, чуурганарны, дүктү бүдүрери болгаш садып алыры немей өскен.

Транспорттуң бүгү хевирлери улам хөгжөөн. 1975 чылдың планы чүүк саарылгазының болгаш пассажирлер дажыглаарының талазы-биле алырга, ниитизи-биле ажыр күүсеттинвер.

Эрткен-даа чылдарда ышкаш, капитал тудугнуң улуг программазын боттандырган. Бо чылын 114 миллиард рубль ажыг капитал салыышкынарны шинтээдип алыр, ол болза 1974 чылдыынга бодаарга 8,2 хуу хөй болуру ол. Ооң түңнелинде чурттуң кол бүдүрүлге фондулары 1975 чылдың төнчүзүше чедир барык 800 миллиард рубль болур.

Партияның XXIV съездизиниң шинтирлерин барымдаалаан, бо чылын совет улустуң амыдыралының деңнелин улам белидер талазы-биле чугула хемчеглерни боттандырган. Айда эвээш-ле дээн ажыл төлевирин 70 рубль чедирери база чурттуң бүгү девискээринде бүдүрүлге адырларының ортумак төлевирлиг ажылчыннарына болгаш албан-хаакчыларына төлевирлерни болгаш шалыңнарны белидери доостун турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларына болгаш бүгү районнарга айда 70 рубль чедир ажыл төлевирлиг ажылдакчылардан үндүрүглер тырттарын күш чок болдуруп турар болгаш 71 рубльден 90 рубль чедир шалыңдан үндүрүг тырттарын үштүң бир хуузундан ажыгны чингедип турар. Инвалидтериниң, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының чамдык категорияларының социал страховациязын экижиткен, Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтеринге болгаш өлген шериг албанныгларын өг-бүлелерингe немелде чингелделерни күштүг болдуруп чоруткан, өскедаа чамдык хемчеглерни боттандырган.

Амыдыралдың деңнелин бедидер талазы-биле хемчеглерден чончуң немелде ажыктары бо чылын 5 миллиард рубль болур. Оон аңгыда, 1 миллиард рубльди 1948 чылдың Күрүнеиниң иштики чээшкининиң облигацияларын төлеп бергениниң күсели-биле чон алыр апаар.

Чончуң кижи санынга онаалштыр боттуг орулгаар 1975 чылда эрткен чылдыынга деңнээрге 4,2 хуу көвүдээр.

1975 чылда үүрмектен садыглаар баран саарылгазы 209 миллиард чыгам рубль болур, азы 6,8 хуу немей өзер. Ооң структуразында депшилгелиг бурунгаарлаашкыннар болуп, аъш-чемнин эвес продуктуларның болгаш бедик шынарлыг чем продуктуларның үлүг-хуузу көвүдеп турар.

Чончуң чуртталга байдалдарының доктаамал экижиишкини Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың социал политиказының чугула угланыышкыны болуп турар. Акшаландырымышкының бүгү үнер дөстериниң айы-биле бо чылын ниити шолу 109 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажыглаага кирер. Барык 11 миллион кижи чаа квартиралларны алыр болгаш чуртталга байдалдарын экижидип алыр.

Кадык камгалалын, чырыдыышкынны, культураны хөгжүдериче, күш-ажылдың болгаш ажылчы чонарның дыштанылгазының байдалдарын экижидериче улуг кичээнгейни салып турар.

Чурттуң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериге болгаш улустуң чаагай байдалын бедидериге чедиишкиннер совет кижилериниң күш-ажылчы идепкейниң өзүлдезинин, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктын бедидер, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир, улус ажыл-агыйын планнаарын болгаш эргелеп-башкарарын экижидер талазы-биле Коммунистиг партияның чайгылыш чок угланыышкынын боттандырып турарының түңнели болур.

Чамдык министерстволар продукция сайтарарының ниити хемчээлиниң талазы-биле планнарын ажыр күүседип турза-даа, улус ажыл-агыйынга чидин-биле негеттинип турар кылыгларның дыка хөй эң чугула хевирлерни бүдүрер талазы-биле онаалдаларны долдур күүсеттейн турар. Оң эң ылаңгыя кара металлургиянын, аар машина тудуушкынуунуң, химия болгаш нефть машина тудуушкынуунуң министерстволарынга хамааржыр, ССРЭ-ниң чиик үлетпүр министерствозу пестериң, чамдык хевирлерни, идиктерни болгаш эргыглыг кылыгларны бүдүрүп үндүрериниң, чогуур черлерже чорударының планын күүсетизеэн, продукцияның ассортиментизин четпес калбартып, шынарын экижитпейн турар.

Үлетпүрүнүң чамдык бүдүрүлге черлери деңдески эвес ажылдан, продукцияны кылып үндүрер болгаш ооң шынарын экижилер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырар, материалдыг курлавырларны камнаар талазы-биле эвээш эвес кур күштер база бар боор турар. Чу-

(Улаштызы 2-ги арыда).

ШАПКЫН БУРУНГААРЛААШКЫН

XXIV СЪЕЗДИДЕН XXV съездиге чедир

Тоску беш чылда найысылал Кызыл чүткүлдүг бурунгаарлаашкынны кылган. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниги продукция бүдүрериниг 4 чыл 10 айларының планын 103,2 хуу, продукция сайгарарының — 102,7 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 18,1 миллион киловатт шак электри энергиязын, 307 муң тонна хөмүр-дашты, 31,6 муң кубометр диниг материалдарын, 100 муң хире эжеш хөм база кидис идиктерни кылып үндүрген. Бо беш чылда пландан ажыр 8,3 миллион рубльдің продукциязын бүдүрүп үндүрген. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери 274 миллион рубльдің продукциязын бүдүрген, ол болза сеска беш чылга бодаарга барык 100 миллион рубль хөй боор турар. Ол ышкаш бо беш чылда пландан ажыр 1 миллион 270 муң рубльдің орулгазын үлетпүр бүдүрүлгелер алган болгаш ооң-даа өске чедиишкиннерни чедип алган.

Съезд мурнунуң халбарган социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, даараныл-га комбинады, алгы заводу, Кызыл-садыг, «Тыва кадаа тудуг» трезиниң автобаазазы, чуртталга-коммунал ажылагый министерствозунуң АТБ-зи, алгы заводу, «Востоксантехмонтажтын» көжүп чоруур механизастаттынган колонназы чоруп турар. Бо коллективтер хоорайның база республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң-де социалистиг чарышка тиилекчилер боор келген.

Тоску беш чылы планы хуусаа бетинде күүсеткенин бир-ле дугаарында Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези рапорттаан. Ол разрезтиң даңжылары 1975 чылда планындан ажыр 160 муң рубльдің продукциязын бээрин база партияның съездизиниң ажыттынар хүнүнде пландан ажыр 10 муң тонна хөмүр-дашты казып, 75 муң рубльдің продукциязын сайгарын хүлээнген.

Мооц мурнунда хожудангайларның сапынга хамааржыр, планныг онаалдаларын күүсеттейн турган даараныл-га комбинады ам мурнакчыларның одуруунга кирип, беш чыл планын бүгү кергүзүүлер талазыбиле хуусаа бетинде, ноябрь 19-та күүсеткен. Чыл эгезинден бээр пландан ажыр 160 муң рубльдің продукциязын сайгарып, хүлээлге өзугаар пландан ажыр 4 муң рубль орулга алыр турган, 18 муң рубльдің орулгазын киирип алган.

Найысылалдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи алгы заводунуң коллективи СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы рапортка ат салыр эрге дээш социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле инициативаны хоорайга бир-ле дугаарында үндүргеН. Идик кылыкчыларының ол эгелээшкинин СЭКП обкомунуң бюрозу деткээн. Олар съезд ажыттынар хүнүнге чедир продукцияны бүдүрериниг болгаш сайгарарының ийи айда кылыр планын күүседирип хүлээнгенпер. Бо коллектив бо чылдың үүле 10 айларында планга немештир 8,6 муң ажеш хөм база ийи муң хире эжеш кидис идиктерни кылып үндүргеН. Коллективте базэ 46 мурнакчы ажылчыннар боттарының хуусаа бетинде беш чыл планын база хүлээлгезин хуусаа бетинде ажыр күүсеткеш, ам 1976—1977 чылдарының үлүүнде ажыллап турар.

Ооң аңгыла боттарының беш чыл планнарын хоорайда 600 ажыг мурнакчы ажылчын базэ 75 бригада хуусаа бетинде күүседипкен болгаш ындыгларның саны хүн келген тудум-на хөвүдеп турар.

Бо бүгү чедиишкиннер хоорайның партия эге организацияларының планныг онаалдаларны база социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демиселге дайынчы арга-шинээзиниң, оларның организаторчы база политмассалыг ажылчорудулгазының деңнелиниң бедээнинде болур. База ол ышкаш ажыл-херекти эки организастап, сатылга-чуруму быжыглаанында болгаш бригадалар база тус-тус кижилер аразында социалистиг чарышты дээштиг организастап, ооң түңнелдерин ай, квартал санында доктаамал үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап-мактап база өске-даа чогумчалыг хемчеглерни ап келгениниң түңнели болур.

Капитал тудуг талазы-биле база чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Хоорайның тудуг организациялары беш чыл эгезинден бээр 107,6 миллион рубльдің капитал салыышкынын шинтээдип, 86,6 миллион рубльдің тудуг-монтаж ажылын күүсеткен. Ол болза сеска беш чылдаазындан барык 2 катап хөй боор турар.

162,3 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тудуп ажыглалга киирген. Ол болза, сеска беш чылдыындан 74,7 муң дөрбелчин метр хөй болган. Ынчангаш 10 муң хире кызылчылар бо беш чылда боттарының чуртталга байдалын экижиткен.

База ол ышкаш бо беш чылдың эгезинден эгелеп хоорайга чаа-чаа школаларны, уругларның ясли-садтарын, эмнелгелерни, ортумак өредилге черлериниг хөй-хөй бажыңнарын немей туткулаан.

Кылдынып турар бир улуг ажыл болза хоорайның агаарын экижидер, ыш-бузун эвээжедир талазы-биле чоруттунуп турар хемчеглер болур. Төнчүткен чылдыында дамчыдылгазынын тудуу шынап-ла хоорайның бүгү чонунуң хөрээ болган. Чүс-чүс кызылчылар хүнүүн-не тудугжуларга дуалажып ажылдап, хөй-хемчээлдиг ажылды кылышкан. 8,5 км төнчүткен чылдыында шугумун туткан, чеди хире милион рубльдің тудуг-монтаж ажылы кылдыыган. Бо хүнде 35 котельнаяларны хаган. Келир чылын ол ажылды уламчылаары чугаажок. Төнчүткен чылдыында дамчыдылгазынче 4-кү, 5-ки микрорайонларның бажыңнарын киирип, эмнелге комплекизинин, автотехникумнуң болгаш өске-даа улуг-улуг котельнаяларны хаары көрдүнген.

Ынчалза-даа найысылалдың чамдык тудуг, транспорт, үлетпүр база амыдырал хандырылга коллективтериниң ажылында чедир шинтирлеттинмээн айтырыглар, улуг четпестер барын айтыр херек. Чамдык чижектерден ап көөрге мындыг. Хоорайның тудуг организациялары беш чылдың эгезинден бээр 18,9 миллион рубльдің капитал салыышкынарын чедир шинтээдип албаан, 45,6 миллион рубльдің кол фондуларын ажыглалга киирбээн. Кызылчылар 45,4 муң дөрбелчин метр чуртталга шолун чедир албаан, чамдык улуг объектилер ажыглалга кирер хуусаазындан озалдап турар.

Хоорайның төнчүттүнген чылдыында дамчыдылгазының тудуунче хөй күштү мөөцээн, ол объектилерни чогуур хуусаазында дужаларынга салдарлыг болганы чугаажок. Ынчалза-даа үстүнде четпестерниң кол чылдагаанны болза тудуг организациядарының удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, ында партия организацияларының база СЭКП хооркомунуң талазындан ажыл-херекти четпес удуртканында, материал-техниктиг хандырылганың үзүктелиг турганындан, социалистиг чарышты эрегей организастап, ол объектилерниң дужаар хуусаазын СЭКП хооркомунуң бюровунга бадылап каан графикти четпес контрольдап турганывыста болур.

Садыг, транспорт, чонунуң амыдырал хандырылгазында харылзаа ажылында, медицинада элээн ажылдар бо беш чылда кылдынган-даа болза, четпестер база ам-даа хөй.

Кайы-даа партия организациязының ажыл-чорудулгазы ооң башкарыкчы ролюндан база ында бүгү коммунистерниң ажылчы чонунуң күүсеннишкининден хамааржыры чугаажок.

Даарта партияның Кызыл хоорай конференциязы ажыттынар. Аңаа партия организацияларының удуртулгазы-биле кызылчыларның тоску беш чылда ажыл-агый, культура тургузуушкунунга чедип алган шапкын бурунгаарлаашкынын болур-чогуурду-биле үнелевиваан, кол кичээнгейни чедир шинтирлеттинмээн айтырыгларже, моон соцгаргы сорулгаларже угландырары чугаажок.

С. КУДАЖЫ,

СЭКП Кызыл хооркомунуң ийги секретары.

КЫЗЫЛ БӨГҮН.

ДЕПУТАТ Н. К. БАЙБАКОВТУҢ ИЛЕТКЕЛИ

(Уланчызы. Эгеси 1-ги арында).

таа болза, хамыктың мурнында техникаы, черниң ажыглал шөлдерни, эң ылаңгыы суггаттыг шөлдерни, минералдыг чемишчидилгелерни, мал чемнерни эң рационалдыг ажыглаарының, дүжүттү чидириин үзүткаарының, бүдүрүлгени болгаш күш-ажылды организастаарын экижидериниң дугайында боон турар-дыр.

Капитал тудутда шыңгыы четпестер бар боон турар. Энергетика, металлургия, химия, машина тудуушкуну дээн мышкаш, үлетпүрүү ыдыг хол-кол адыраарында кол-кол фондуларны болгаш бүдүрүлте күчүлерин ажыглалга киирер талазы-биле даалга күүсеттинмейн турар. Тудутда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оожум улгадып турар.

Бүдүрүлге чердериниң болгаш каттыжышыкыннарының, тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарның коллективтерин айыттынган четпестерни үзүткаарынче мөөңнээри, министерстволарының, ведомстволарының, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, күрүне болгаш ажыл-агый эргелелиниң бүгү-ле органнарының улус ажыл-агыйында бар боон турар иштики курлавырларны ажыглаар талазы-биле ажылын экижидери эргежок чугула боон турар.

1976 чылдың планының социал, экономиктиг сорулгалары

1976 чылда бистиң чурт коммунистиг тургузуушкунуң чаа үе-чадазынче кирер. Чап-чаа болган СЭКП ТК-ның Пленумунга ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев делегеренгей чүве чугаалаан. Ооң ол чугаазында тоску беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң ханы анализин кылган. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын моон-даа соңгаар тургузарының болгаш келир беш чылда улустуң чаагай амыдыралын үзүм бедидериниң эң чугула сорулгаларын тодараткан.

Партия, совет, профэвилел болгаш ажыл-агый органнарының организастыг ажыдының деңнелин бедидеринге, оңгу беш чыл планын чедиишкиннинг боттандырары дээш массалыг социалистиг чарыштыг улам-на калбартырынга Л. И. Брежневтиң чугаазында кылдыгаан үүлдер болгаш түңнелдер улуг рольду ойнаар апаар.

Оңгу беш чылдың сорулгазы үүл дээрге, улустуң чаагай чорудун улам көдүрериниң моон-даа соңгаргы магадылады болур үүл — бистиң бүгү ажылывыстың ажыктыын, ыныңарлыг чорудун бедидериниң идеязы ол боон турар. Улус ажыл-агыйының деңнели-даа, бүдүрүлге күүсеринде улгаттырары-даа, курлавырларны хуваары-даа ол сорулгаже уткаңып, чагыртқан боон турар.

1976 чылдың планында көрдүнген үүлдер болза:

чүрттүң экономиказын быжыг-биле хөгжүдери, ниитилел бүдүрүлгениң ажыктыг чорудун бединдери, бистиң күрүвеннің камгалаңыр күүч-шыдалын күштелдирери;

улус ажыл-агыйының бүгү адырларының материал-техниктиг баазазын быжыглаары, бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидери болгаш продукцияның шынарын экижилери;

ниитилел бүдүрүлгезиниң бүдүркүлүүн улгаттырары-биле, улустуң хереглел бараанларының курлавырларын көвүдериг болгаш хандырылга үүлдерни хөгжүдери-биле дүүштүр улустуң амыдырал деңнелин бедидери.

Ажылдан турар бүдүрүлге күүлериниң, материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларын, капитал салыышкыннарын эң

Үлетпүр

Экономиканы хөгжүдеринде болгаш улустуң амыдырал деңнелин бедидеринде көл роль үлетпүрге камаржып турар. 1976 чылда үлетпүр продукциязының ниити хемчээли 4,3 хуу, ооң иштинде «А» бөлүкке—4,9 хуу болгаш «Б» бөлүкке—2,7 хуу улгадыр. Продукцияның эң ылаңгыы «Б» бөлүктүң өзүлдезиниң элээн бедик эвес темпизи 1975 чылдың дүжүдүнде көдээ ажыл-агыйында чиг-эдиниң четпезиндеп, а ол ышкаш чаа-чаа күчүдерни ажыглалга киирериниң хожудавшкынындан хамааржып турар.

Энергетика болгаш оттулар үүл үлетпүрү улам хөгжүүр. 1976 чылда 1.095 миллиард киловатт-шак электри энергиязын ажыладып үндүрер. Атом болгаш суг күүч-биле ажылдаар станцияларның электри энергия ажыллан үндүрери дыка көвүдээр. Нефть болгаш газ холумаан казып тывары 520 ажыг миллион тонна, газ—313 миллиард кубометр болгаш хөмүр-даш—715 миллион тонна болур. Нефть продуктуларын бүдүрүп үндүрери көвүдээр, оларның ассортиментизи калбарар. Ол бүгүнүң ачызында электри энергиязынга, оттулар үүлге болгаш нефть продуктуларынга улус ажыл-агыйының хереглелдерин хандырар аргалыг болур.

Ооң-биле чергелештир министерстволар болгаш ведомстволар, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүледдери, каттыжышкыннарының, бүдүрүлге болгаш организация черлериниң удуртукчулары оттулар-үүл-энергетика курлавырларын таарымчалыг болгаш камналгалыг кылдыр ажыглаарының хемчегларин алыр, оларны эвес чарыгдаар болгаш чидирер чорудуларны болдурбас ужурлуг.

Кара металлургия чаа беш чылче бүдүрүлгениң техниктиг деңнелиниң дыка өскен байдалында эгелеп кирип турар. 1976 чылда 147 миллион тонна кажны эзилдирип алыр. Кара металлдарның белен прокатын көвүдүүр. Нефть болгаш газ холумаан казып тывары 520 ажыг миллион тонна, газ—313 миллиард кубометр болгаш хөмүр-даш—715 миллион тонна болур. Нефть продуктуларын бүдүрүп үндүрери көвүдээр, оларның ассортиментизи калбарар. Ол бүгүнүң ачызында электри энергиязынга, оттулар үүлге болгаш нефть продуктуларынга улус ажыл-агыйының хереглелдерин хандырар аргалыг болур.

Оон-биле чергелештир министерстволар болгаш ведомстволар, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүледдери, каттыжышкыннарының, бүдүрүлге болгаш организация черлериниң удуртукчулары оттулар-үүл-энергетика курлавырларын таарымчалыг болгаш камналгалыг кылдыр ажыглаарының хемчегларин алыр, оларны эвес чарыгдаар болгаш чидирер чорудуларны болдурбас ужурлуг.

Кара металлургия чаа беш чылче бүдүрүлгениң техниктиг деңнелиниң дыка өскен байдалында эгелеп кирип турар. 1976 чылда 147 миллион тонна кажны эзилдирип алыр. Кара металлдарның белен прокатын бүдүрүп үндүрери дыка көвүдээр. Ооң иштинде атомнуг электростанцияларга хереглээр 1 миллион киловатт күчүлүг реактор, 500 болгаш 800 мегаватт күчүлүг, эңне үре-түңнелдиг, чангыс өзектиг бүс турбиналары, газ бордурар станцияларга хереглээр 16 мегаватт күчүлүг газ турбиналары, хары угда өскө продуктуларны база алыр, чылда 300 мун тонна күчүлүг этилен бүдүрер талазы-биле технологтуг шугум, 75 тонна чүк сөөртүр БелАЗ деп автомобиль-самосвалдар, 14 болгаш 16 тонна чүк сөөртүр КамАЗ аймааның автопоездирин планда төлевилеттинген. Атомнуг электростанцияларга, металлургия, химия, нефть, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге хереглээр технологтуг дериишкиннериниң, металл кезер депшилгелиг станоктаның, а ол ышкаш приборларның база саналга техниказының хереглелдериниң бүдүрүлгези бедик темпилер-биле хөгжээн турар.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаары-биле тракторларның, көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш дериишкиннериниң, ылаңгыя тараз комбайннарының, мал ажылына база мал чеми бүдүрериниң хереглээр машиналарының бүдүрүлгезин көвүдедирин баш удур көрген.

Ажылчыннарны аар-берге болгаш улуг күш үндүрер ажылдардан хостаар, үүдүрер-дүжүрер база транспорт ажылдарын механизастаарының деңнелин бедидер, күш-ажылдың байдалдарын экижидер ыңдыг машиналарны болгаш дериишкиннерни бүдүрерин дүрген өстүрериниче оның кичээнгейин салып турар.

Машина тудуунуң каттыжышкынларының болгаш бүдүрүлгелериниң чугула сорулгазы болза үүгле саарылганын ниити хемчээлиниң талазы-биле планны күүседири эвес, а бүгү номенклатуразының база

Эртем-техниктиг депшилге

1976 чылдың планының онаалдалары эртемнин болгаш техниканың улам ыңайгы хөгжүлдезинге, оларның чедиишкиннерин материалдыг бүдүрүлгеге база ажылчы чонларның амыдырадында калбаа-биле ажыглаарынга даянып турар. 1976 чылда фундаменталдыг болгаш чогаадылга эртемнерин хөгжүдери, чаа техниктиг хереглелерни болгаш технологтуг чорудулгаларны тургузары, бүдүрүлгени механизастаары база автоматизастаары, продукцияның шынар характеристикаларын экижидери баш удур көрүүнүң 200 ажыг эң чугула эртем-техниктиг айтырыгларының талазы-биле комплекстиг эртем-шинчилелдерни болгаш конструктор ажылдан кылыышкынларын күүсеткен турар. 4 мун ажыг чаа машиналарны, дериишкиннерни, приборларны болгаш кылыгларны, оон иштинде 650 хире эң чугуласын — күрүне планын өзүгаар шиңгээдип алыры төлевилеттинген. 200 хире чаа технологтуг чорудулгаларны, бүдүрүлгени механизастаарының болгаш автоматизастаарының хереглелдерин шиңгээдип алырын ол-ла план-биле баш удур көрген.

Машина тудуушкунуның продукциязының чаа бедик бүдүркүлүг хеварлерин бүдүрүп үндүрүп эгелээр. Ооң иштинде атомнуг электростанцияларга хереглээр 1 миллион киловатт күчүлүг реактор, 500 болгаш 800 мегаватт күчүлүг, эңне үре-түңнелдиг, чангыс өзектиг бүс турбиналары, газ бордурар станцияларга хереглээр 16 мегаватт күчүлүг газ турбиналары, хары угда өскө продуктуларны база алыр, чылда 300 мун тонна күчүлүг этилен бүдүрер талазы-биле технологтуг шугум, 75 тонна чүк сөөртүр БелАЗ деп автомобиль-самосвалдар, 14 болгаш 16 тонна чүк сөөртүр КамАЗ аймааның автопоездирин планда төлевилеттинген. Атомнуг электростанцияларга, металлургия, химия, нефть, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге хереглээр технологтуг дериишкиннериниң, металл кезер депшилгелиг станоктаның, а ол ышкаш приборларның база саналга техниказының хереглелдериниң бүдүрүлгези бедик темпилер-биле хөгжээн турар.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаары-биле тракторларның, көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш дериишкиннериниң, ылаңгыя тараз комбайннарының, мал ажылына база мал чеми бүдүрериниң хереглээр машиналарының бүдүрүлгезин көвүдедирин баш удур көрүп турар. Ол адырларны техника талазы-биле чаарты дериирин уламчылаан турар.

Дүк болгаш торгу өстерниң, трикотаж кылыгларының, хевистериниң база хевис кылыгларының бүдүрүлгези чиик үлетпүргe 5—7 хуу өзер. Экижиди кылган хөй өстерни, тюль-гардин кылыгларны, чаа шынарның база чаа эң-чүүлүнүн өстериндан даараныл кылыгларын, модельдиг идиктерни, шаажан саваларны болгаш өскө-даа бараанларны чоп алыр.

Культура-амыдырал болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанларын бүдүрерин улам ындай көвүдедирин баш удур көрүп турар. 1976 чылда оларны 20,5 миллиард рубль түңүнге бүдүрүп үндүрер азы 7,2 хуу өзер.

Көдээ ажыл-агый

Чоннуң аъш-чем продуктуларына болгаш үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп турар хереглелдерин долузу-биле хандырары көдээ ажыл-агыйдан дыка хамаржыр. Ынчашаан 1976 чылдың планында улуг кичээнгейни көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң бистиң партиябыстың ажылдан кылган комплекстиг программазын амыдыралга улам ыңай боттандырырынче салып турар.

Көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы 121 миллиард ажыг рубль болур (1973 чылдың өртектери-биле), ол ооң эртип турар беш чылда ортумак деңнелиниде 7 хуу ажып турар. Тараның ниити чылдазын тоску беш чылда ортумак бүдүрүлгезиндей 14 хуу көвүдедирин төлевилээн. Тарымал тоорукту, картофельди, ногааларны болгаш фруктуларны, чиг-хөвеңни, чигир свеклазын бүдүрериниң болгаш садып алырының талазы-биле дыка улуг немелде өзүлдени баш удур көрүп турар. Бо чылын күнүг кандаашкын болган үеңүрүнде, мал чемнери чедиишпес чорук мал ажылының продукциязын бүдүрериңе салдарын өдирер. Оңу барымдаалаш, колхозтар болгаш совхозтар мал кыштаглаашкынын хандырар, малдың бажын бүрүн камгалап алыр, а болдуар черлерге—төрүүр малдың баш санын өстүрер, малдың продуктуларын кудулаттыр талазы-биле хемчегларни алыры өргежок чугула.

1976 чылда көдээ ажыл-агыйга 380 мун хире тракторну, 270 мун үчүк болгаш тускай автомобильдерни, 97 мун ажыг тараз комбайннарын бээр. Колхозтар болгаш совхозтар улам хөй күчүлүг тракторларны болгаш аар үчүк автомобильдерни алыр. 4 миллиард рубльдиң көдээ ажыл-агый машиналарын азы эрткен чылдыңдан 5,9 катап хөйну алыр. Эң ылаңгыя мал ажылына болгаш мал чеми белекээринге ажыглаар техниканы хөйну бээр.

1976 чылда көдээ ажыл-агыйга 754 миллион тонна минералдыг чемишчидилгени болгаш мал чеми фосфаттарны, азы бо чылдыңдан 3 миллион тоннаны хөйну оон иштинде—2 миллион тонна фосфор чемишчидилгезин бээр ужурлуг.

1976 чылда көдээ ажыл-агыйны комплексилин-биле хөгжүдеринге капитал салыышкынының хемчээли 6 хуу өзер, тодаргайларга, 21,3 миллиард рубль кылдыр тодаратқан. Ооң ачызында колхозтар ол-ла сорулгага ажыглаары-биле боттарындан 10,1 миллиард рубльди тускайлаар.

1976 чылда күрүне хөренгизиниң күселиг-биле 872 мун гектар суггаттыг черни ажыглалга киирер, 919 мун гектар черни хургадыр, 8,7 миллион гектар одар-белчиир шөлүн суг-биле хандырар ужурлуг. Оон ангыда колхозтар боттарының хөренгизиниң күселиг-биле 206 мун гекар черни, оон иштинде 176 мун гектар сиген болгаш одар шөлүн суггарын планнап турар.

1976 чылда эттиг үлетпүргe үндезилээн бүдүрериң көвүдедирин-биле 34 миллион баш санныг күш азыраар күш фабрикаларын, 612 мун баш хаваны, 80 мун баш мыйыстыг боза малды өстүрүп, семиртир комплекстерни ажыглалга киирерин көрүп турар.

СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладалынга бүрүн дүүштүр РСФСР-ниң кара эвес хөрзүнүг зоналарынга көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери-биле капитал салыышкынларын болгаш материал-техниктиг курлавырларны тускайлаарын планда база көрген.

Транспорт болгаш харылзаа

Бистиң чүрттүң экономиказының хөгжүүрүнге транспорттуң үзүк-соксаал чокка ажылдаары-улуг ужур-дузалыг. Улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң негелде-хереглелдерин хандырары-биле транспорттуң бүгү хевирлериниң үүк саарылгазын 5,7 хуу болгаш пассажирлер сөөртүрүн 5 хуу көвүдедирин планда айыткан. Ол ышкаш нефть дамчыдар транспорт шалыкын темпилиг калбарып, оон үүк сөөртүлгези 17 хуу, автомобиль-биле сөөртүлге — 6,5 хуу улгадыр.

Байкал-Амур оруун тударынта дыка хөй акша-хөренгини тускайлаан.

Далай флодунуң ажылының ажыктыг чорудун улгаттырар сорулга-биле порттар ажыл-агыйын хөгжүдерин айыткан. Ленинградтың, Туапсеның, Измаильдың болгаш өскө-даа черлериң порттарының үүк чүдүрүп, дүжүрер комплексторин кылгаш, ажыглалга киирер.

Планда 15 мун километр кадыг шывыглыг орудтарны туддарын көрген.

Пассажирлер сөөртүр талазы-биле агаар болгаш автомобиль транспорту колдуг хөгжүүр апаар. Аэрофлоттуң пассажир сөөртүлгези 7,4 хуу улгадыр.

Харылзаа дериг-хереклелдерин, радиодамчыдылганы болгаш телевидениени хөгжүдер талазы-биле улуг ажылдарны кылыр. 1976 чылда хоорайларның телефон станцияларының хемчээли 6,7 хуу болгаш көдээ черлериниң телефон станцияларының — 8,3 хуу улгадыр. Ол ышкаш телевизия станцияларының саны көвүдээр болгаш радио дамчыдылга станцияларының күүүзу улгадыр.

Капитал тудуг

Акшаландырыышкынның бүгү-ле үндезиннери-биле улус ажыл-агыйынга капитал-акша салыышкынының ниити демчээлин 116,7 миллиард рубльге, азы деңнеевир өртектериниң өзүлдези-биле 4 хуу хөй кылдыр докладаткан. Ол үеде күрүненің капитал салыышкының 102,4 миллиард рубль, азы 5,1 хуу көвүдээр.

1976 чылда капитал салыышкының планнаарда оттулар үүүлге, металлга, энергетиканың, металлургияның болгаш өскө-даа үүүлдериниң дериг-хереклелдеринге улус ажыл-агыйының хереглелин улам долузу-биле хандырарының, көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаарының, аңаа минералдыг чемишчидилгелерни, техниканы бээрин көвүдедириниң, чиик, аъш-чем, сүт-эзт үлетпүрүн хөгжүдериниң айтырыгларын шиитпирээриниң эргежок чугулазын барымдаалап көрген. Бүгү улус ажыл-агыйынга болзарга, үстүнде айыттынган адырларга капитал салыышкыннарының болгаш тудуг-мөнтаж ажылдарын кылырының өзүлдезиниң улам бедик темпизин чедип алырын көрген.

Бүдүрүлгечи эвес хевириң тудуларына хөй капитал салыышкының көрген. Акшаландырыышкының бүгү үндезиннеринің талазы-биле аңаа 25,2 миллиард рубльди, ооң иштинден күрүнеден капитал салыышкыны кыллыр — 20,5 миллиард рубльди тускайлаан болгаш ооң дузазы-биле улуг хемчээлдиг чүүүлүүр, коммунал болгаш культура-амыдыралдың тудугларын кылырын үргүлчүлээр апаар.

Капитал салыышкыннарын мөөңнээр болгаш бүдүрүлге күүүлерни чогуур үеэинде ажылдадып эгелээр сорулга-биле бүдүрүлге тудуунга чарыгдаары-биле көрген күрүненің капитал салыышкының ниити хемчээлиниң үштүп бир кезиин чаа эгелээр тудугларың санын кызыгаарлавышаан, ажыглалга киирер тудугларже чорудар.

Энергетика үлетпүрүнүң, кара металлургияның, нефть болбазырадыр үлетпүрүнүң, машина тудуушкунунуң, улустуң хереглээр бараанларын кылып үндүрер адырларының 1976 чылда ажыглалга киирип ажылдап эгелээр тудугларын илгелде адаан.

Капитал тудуунуң планын ыяап-ла күүседир болгаш бүдүрүлге күүүлерин ажылдадын, киирер чорук онгу беш чылдың дараазындагы чылдарында бүдүрүлгениң өзөринге база ооң даалгаларын чедиишкиничиг күүседириниге шиитпирлиг ужур-дузалыг болур.

Чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидери

1976 чылдың улустуң чаагай чорудун көдүрериниң талазы-биле планының сорулгазы бистиң партийниң үргүлчүледдиг үеде ажылдан кылганы социал программазын өзүгаар тодаттынып турар. Национал орулганың, улустуң хереглел бараанларын бүдүрери улгадырының болгаш ачы-дуза чедиреринің хөгжүүрүнүң ачызында чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр боттуг орулганы 3,7 хуу өстүрер деп көрген. Ажылчыннарның болгаш, албан-хаакчыларның айда алыр ортумак ажыл төлевири 150 рубль чедир, азы 2,7 хуу болгаш колхозчуларның күш-ажыл төлевири — айда 98 рубль чедир, азы 5 хуу улгадыр.

1976 чылда улустуң амыдырал деңнелин бедидер талазы-биле хемчеглерге ажыглаары-биле 4,7 миллиард рубльди тускайлаан. Бүгү адырларның ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан үндүрүглерни тыырттарын сексаадын, эвээжетпишаан гургаш, чүрттүң бүгү районнарында бүдүрүлге адырларының ортумак төлевирлиг ажылдакчыларының ажылдазын дээш төлевирлериниң болгаш шалыңнарының минимумуун 70 рубль чедир улгаттырарына үстүнде акша-хөренгини чарыгдаар деп көрген. Бүдүрүлгеге хамаарышпас адырларның ортумак төлевир ап турар ажылдакчыларының төлевирлерини болгаш шалыңнарын чамдык районнарга айда 70 рубль чедир улгаттырары эгелээр.

Хереглелдиң ниитилел фондузу 5 хуу көвүдээр болгаш 94 миллиард рубль чедер. Ол чорук улус өөредилгезин, культураны болгаш кадык камгалалын улам хөгжүдер, пенсиялары, акша дуазламчыларын, стипендияларын улгаттырар болгаш социал-культураның хандырылгазының өскө-даа хевирлерин боттандырып чорудар арганы бээр.

Улустуң хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрериниң планда айыттынган хемчээлин болгаш оларның курлавырларының өзөрин өзүгаар үүрмектеп садар бараан саарылгазының түңүн 216 миллиард рубльге, азы бо чылдыңдан 3,6 хуу хөй кылдыр көрген. Чоннуң негелде-хереглелдерин улам долузу-биле хандырар төлээде, 3 миллиард рубльден эвээш эвес немелде бараан курлавырларын тыварын СССР-ниң министерстволарына болгаш ведомстволарына, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүледдеринге дааскан.

Чоонду аъш-чем бараанларыбиле, ооң иштинде хлеб-булочка кылыглары-биле, крупалар, чигир болгаш өскө-даа барааннар-биле хандырарын экижидериниче улуг кичээнгейни салган. Балык садары 25 хуу, үүүш үзү 6,6 хуу, картофель 10 ажыг хуу, ногаалар 13 хуу көвүдээр.

Чоонга ачы-дуза чедиреринің хемчээли улам улгадын, хөгжүүр. Төлевирлиг ачы-дуза чедирилгези 8,2 хуу калбарар болгаш 25,2 миллиард рубль болур. Амыдырал хандырылга талазы-биле ажыл 7,9 хуу улгадыр болгаш 5,8 миллиард рубль ажыг болур.

1976 чылда чүртталга болгаш коммунал тудуунун улуг программазын боттандырып чорудар ужурлуг. Ниити шөлү 111 миллион метр чүртталга бажыңнарын тудар, ол дээрге бо чылдыңдан 1,7 миллион дөрбелчин метр хөй-дүр. Күрүнеиң акша-хөренгизиниң күселиг-биле 76,6 миллион дөрбелчин метр чүртталга черин ажыглалга киирерин көрген. Ол 11 миллион кижиниң эмдырал байдалын экижидер арганы бээр.

Оон-биле кады чүртталга тудуунда улуг четпестер барын демдеглээри чугула. Бо беш чылдың иштинде үүгле Украин болгаш Белорус республикалар боттарынга тургуская ортумак смета өртек-үнезин өзүгаар чүртталга тудуун кылган боон турар. РСФСР-ниң элээн каш областарында, Үзбек, Казах, Таджик, Армян, Эстон болгаш өскө-даа чамдык республикларда ортумак өртек-үнезин шыңгыы хажыдыышкынар бар болган.

Коммуналга ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле улуг ажылды кылыр апаар. Чажээ, 1976 чылда газ-биле хандыртынган квартираларның саны 3,4 миллионга немежир, а чыл төнчүзүнче чедир хоорайларга болгаш хоорай хевирлиг суурларга оларның саны 30,7 миллион, көдээ черлерге —14 миллион квартира чедер, азы тус-тузында оларның ниити санындан 69 хуу болгаш 57 хуу болур.

Школа азыны четпес уруглар албан черлериниге турар уругларның санының 11,4 миллион чедир өөрин, азы 1975 чылдаазы-биле деңнээрге, оон 4,4 хуу көвүдээрин планда айыткан. Күрүненің акша-хөренгизиниң күселиг-биле 1,2 миллион олуттуг ниити билиг школаларын, ооң иштинде көдээ черге барык 700 мун олуттуг школаларны тудуп, ажыглаага киирген турар.

Дээди өөредилге черлериниге болгаш техникумнарга студентилер хүлээп алыры бо чылдыы-биле деңнээрге, оон 21 мун кижи хөй болур. 1976 чылда дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлери 1,8 миллион ажыг специалистерни, ооң иштинде 0,7 миллион дээдки эртемниглерни доостуруп үндүрер.

1976 чылда мергежилдиг 8,5 миллион ажылчыннарны белеткээр. Ооң-биле кады профессионал-техниктиг училищелерни 2 миллион ажыг кижи доозар.

1976 чылдың төнчүзүнче чедир эмнелгелерге оруннар саны 3,1 миллион чедер. Эмчилериниң саны 660 мун ажыг болур. Эм болур препараттарны болгаш медицина техникаын будүрүп үндүрери 9 хуу көвүдээр.

Бойдус камгалалы болгаш бойдус курлавырларын чөп ажыглаары

Шиитпирлээн турарынга бүгү планетаның улустары амыдыралчы сонуургалдыг социал болгаш экономиктиг эң улуг айтырыгларының бирээзи болза, бистиң долгандыр турар бойдусту камгалаары болур.

Бойдусту камгалаар болгаш бойдус курлавырларын чөп ажыглаар талазы-биле онаалдаларны Күрүне планында тускай докладаан турар. 1976 чылда суг камгалалының тудуунуң, бирги эзлчегде үлетпүр белдирлериниң, мал ажылының улуг комплекстериниң агым сугларын арыглаар талазы-биле тудугларының темпилерни бедидерин, хоорайлар иштинде агым сугларны арыглаар талазы-биле станцияларны тударын 1976 чылда планнап турар. Үүүн чыдар газтардан хоралыг будумелдерни шүүрен алыр талазы-биле установкалар санын үлетпүр будүрүлгелериңе көвүдедир. Суг арыглаарының чаа установкаларын тударынга болгаш, ажылдап турарларын чаарты дериириңе ажыглаар дериглер будүрериди 11 хуу көвүдедир.

Хову камгалаар арга-арыг дилиндектерин тургузарының аргазы-биле эрозиядан черлерни камгалаар, элезиниерни быжыглаар болгаш кадыр өйлерни террасалаар база эргижирээн шөлдерни чаартыр талазы-биле онаалдаларны ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүледдериңе доктаатқан.

Делегейде арга-арыг курлавырларының дөрттүң бирзы чыгам кезин ССРЭ-ниң девискээринде мөөңнеттинген. Херек кырында арга-арыгның бүгү шөлдерни өртөрден ужар чүүл-биле болгаш чер кырынга камгалаарының аргазы-биле камгалаарын хандырарын планда көрүп турар. Аарыглардан болгаш хоралаар амыталнардан арга-арыгларны биологтуг арга-биле камгалаарын база боттандырып чорудар.

1976 чылда бойдус камгалалының хемчеглериңе күрүненің 1,7 миллиард рубль ажыг капитал салыышкынарын бээрин планнап турар. Ооң ангыда, ол сорулгаларга дыка хөй акша-хөренгини үлетпүр будүрүлгелери, колхозтар болгаш совхозтар база бээр.

Бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузары болгаш эвилелдешкен республикаларның ажыл-агыйын хөгжүдери

1976 чылдың планында эвилелдешкен республикаларның болгаш экономиктиг районнарның экономиказын улам ыңай хөгжүдерин, оларның ажыл-агыйларын специализастаар чорукту ханыладырын болгаш комплекстиин бедидерин көрүп турар.

Чүрттүң чөөн талакы районнарының будүрүкчү күштерин улам дүрген хөгжүдерин төлевилеп турар. Барыын Сибирь оргулаажының нефть болгаш газ байлактарлыг черлериңе үндезилээш, эң улуг девискээр-будүрүлге комплексин, а ол ышкаш Саянның, Братск-Илимниң болгаш өскө-даа черлериниң комплексторин тударын үргүлчүлээр.

1976 чылда чүртка нефть тывыжының бүгү немей өзүлдезин Барыын Сибирьдеи алыр. Оортан 180 миллион тонна нефтини болгаш 46 миллиард кубометр газты казып тывар. Газ-нефть дамчыдылаларын, газ сайыралы ажылдап кылыр заводтарны, Тобольскиниң нефтехимия комбинадын тударын уламчылаар. Сургут ГРЭС-тиң ийги эзлчээн тудуп эгелээр.

Чөөн Сибирьниң экономиктиг районунга электроэнергетика, өөнүг металлургия, нефтехимия болгаш целлюлоза-сазының үлетпүрү, электротехниканың машина тудуушкуну, чиик үлетпүр болгаш үлетпүрүнүң өскө-даа чамдык адырлары эң бедик темпилер-биле хөгжүүр.

Казах ССР-ге болгаш Ортаа Азия Республикаларынга үлетпүр будүрүүшкүнүн улам өстүрери төлевилеп турар. Бо черлерге электроэнергия ажылдап үндүрери, хөмүр-даш болгаш газ тывыжын, өөнүг металлдар будүрери көвүдедирин көрүп турар.

ССРЭ-ниң Европа кезээнге будүрүлгелерин калбаа-биле чаарты дериирин, а ол ышкаш ажылдан турар будүрүлге күүүлерин ажыглаар талазы-биле өскө-даа хемчеглерин боттандырын чорударын, Курскиниң магниттиг аномалиязының районунга, Поволжьеге, Украинага, Закавказьеге, Белоруссияга, өскө-даа чамдык республикаларга болгаш районнарга индустриалдыг чамдык улуг объектилерни тударын планда көрүп турар.

Специализациины база барымдаалап тургаш, эвилелдешкен бүгү республикаларга көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдер.

Даштыкы экономиктиг харылзаалар

Даштыкы чүрттар-биле экономиктиг харылзаалар совет экономиканы хөгжүдеринге улам улуг ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Совет Эвилелиниң даштыкы садыг саарылгазы бедик темпилер-биле хөгжүп турар. 1976 чылда ол саарылга 43,6 хуу улгадыр. Совет Эвилелиниң даштыкы садыгына социалистиг күрүнелериң бот деңзизи 1976 чылда 57 чыгам хуу болур. ЭДЧ кежигүннери чүрттар-биле экспорттуң болгаш импорттуң планын 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң болгаш ол чүрттарның аразында улус ажыл-агый планнарын аайлаштыр таарыштырганынга үндезилээш чогаадын кылган. Үлетпүрүнүң тус-тус адырларын хөгжүдеринге ЭДЧ кежигүннери чүрттарның экономиктиг интеграциязын болгаш специализациязын, кады ажылдажылганың массалар будүрери барыкла 9 хуу өзер болгаш 3,1 миллион тонна болур. Полистиролдуң, полиэтиленниң болгаш пластмассаларның өскө-даа хевирлерин будүрүп үндүрери дыка көвүдээр. Бир миллион тонна ажыг химиктиг волокноларны болгаш удалыыннарны будүргеп турар.

Целлюлоза ажылдан үндүрери 6 хуудан ажыр көвүдээр. Целлюлоза-сазын будүрүлгелериниң күүүлерин будүрүлге-биле шиңгээдип алырының талазы-биле дээштиг хемчеглерни Саазын үлетпүрүнүң министерстволу боттандырар ужурлуг.

1976 чылда тудуг материалдарының бүгү хевирлерин будүрериниң өстүрериниң баш удур көрүп турар. Цемент будүрүп үндүрери 126 миллион ажыг тонна болур, шифер—чижекбиле 8 миллиард плиталар чедер, тудуг шиддери—288 миллион дөрбелчин метр хире болур. Тудуг материалдарының ассортиментизин калбарткан болгаш шыдарын экижиткен турар ужурлуг.

Машина тудуунуң болгаш металл ажылдан кылырының продукциязын 8,6 хуу көвүдедир. Чоннуң аъш-чем продуктуларына болгаш үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп турар хереглелдерин долузу-биле хандырары көдээ ажыл-агыйдан дыка хамаржыр. Ынчашаан 1976 чылдың планында улуг кичээнгейни көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң бистиң партиябыстың ажылдан кылган комплекстиг программазын амыдыралга улам ыңай боттандырырынче салып турар.

Көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы 121 миллиард ажыг рубль болур (1973 чылдың өртектери-биле), ол ооң эртип турар беш чылда ортумак деңнелиниде 7 хуу ажып турар. Тараның ниити чылдазын тоску беш чылда ортумак будүрүлгезиндей 14 хуу көвүдедирин төлевилээн. Тарымал тоорукту, картофельди, ногааларны болгаш фруктуларны, чиг-хөвеңни, чигир свеклазын будүрериниң болгаш садып алырының талазы-биле дыка улуг немелде өзүлдени баш удур көрүп турар. Бо чылын күнүг кандаашкын болган үеңүрүнде, мал чемнери чедиишпес чорук мал ажылының продукциязын будүрериңе салдарын өдирер. Оңу барымдаалаш, колхозтар болгаш совхозтар мал кыштаглаашкынын хандырар, малдың бажын бүрүн камгалап алыр, а болдуар черлерге—төрүүр малдың баш санын өстүрер, малдың продуктуларын кудулаттыр талазы-биле хемчеглерни алыры өргежок чугула.

1976 чылда көдээ ажыл-агыйга 380 мун хире тракторну, 270 мун үчүк болгаш тускай автомобильдерни, 97 мун ажыг тараз комбайннарын бээр. Колхозтар болгаш совхозтар улам хөй күчүлүг тракторларны болгаш аар үчүк автомобильдерни алыр. 4 миллиард рубльдиң көдээ ажыл-агый машиналарын азы эрткен чылдыңдан 5,9 катап хөйну алыр. Эң ылаңгыя мал ажылына болгаш мал чеми белекээринге ажыглаар техниканы хөйну бээр.

1976 чылда көдээ ажыл-агыйны комплексилин-биле хөгжүдеринге капитал салыышкының хемчээли 6 хуу өзер, тодаргайларга, 21,3 миллиард рубль кылдыр тодаратқан. Оон ангыда колхозтар ол-ла сорулгага ажыглаарыбиле боттарындан 10,1 миллиард рубльди тускайлаар.

1976 чылда күрүне хөренгизиниң күселиг-биле 872 мун гектар суггаттыг черни ажыглалга киирер, 919 мун гектар черни хургадыр, 8,7 миллион гектар одар-белчиир шөлүн суг-биле хандырар ужурлуг. Оон ангыда колхозтар боттарының хөренгизиниң күселиг-биле 206 мун гекар черни, оон иштинде 176 мун гектар сиген болгаш одар шөлүн суггарын планнап турар.

1976 чылда эттиг үлетпүргe үндезилээн будүрериң көвүдедирин-биле 34 миллион баш санныг күш азыраар күш фабрикаларын, 612 мун баш хаваны, 80 мун баш мыйыстыг боза малды өстүрүп, семиртир комплекстерни ажыглалга киирерин көрүп турар.

СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладалынга бүрүн дүүштүр РСФСР-ниң кара эвес хөрзүнүг зоналарынга көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери-биле капитал салыышкынларын болгаш материал-техниктиг курлавырларны тускайлаарын планда база көрген.

Хереглелдиң

XXIV

Съездиден съездиге чедир

XXV

Беш чылдың гвардейжилери

Бо хүнге чедир Кызылдың 20 ажыг үлетпүр бүдүрүлгелери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырбышаан, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, амгы үеде 1976 чылдың үлүүнде киириштир ажылдап эгелээн. Оларның аразында Каа-Хемиң хомүрдаш разрези, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чери, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, даараныла комбинады, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазы, республиканың автотранспорт конторазы, «Востоксантехмонтажтың» механизастаттынган көжүп чоруур колонназы болган оон-даа өске мурнакчы коллективтер бар.

Республика найысылалында 630 ажылчыннар, чолаачылар, тудугжулар, шахтёрлар, даараныкчылар болган оон-даа өске ажыл-агыйларның мурнакчылары ноябрь 28-ке чедир хууда беш чыл планнарын чедиишкиниг күүсеткеш, амгы үеде онгу беш чылдың үлүүнде киириштир ажылдап турар.

Кызылдың алгы заводунуң коллективи тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгеин шагда-ла ажыр күүсеткеш, 1975 чылдың төнчүзүнге чедир 25 муң рубльдің продукциязын пландан ажыр бүдүрер, съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир январь, февраль айларда продукция бүдүрериниң болган сайгарарының планын күүседир болган СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы рапортка ат салыр эргени чедип алыр дээн эгелээшкинни республиканың ажыл-ишчилериге үндүрген болгай. Амгы үеде ында 44 мурнакчылар беш чыл планын күүсеткен. Бүдүрүлгениң мурнакчылары эр, херээжен улус кедер ботинкалар, тапочкалар, уруглар идиктери кылыр цехтиң ажылчыннары Галина Георгиевна Вендерлых, Тамара Ивановна Семина олар 1977 чылдың февральдың планын күүседип турар.

Даараныла комбинадының найыралдыг коллективи беш чыл планын ийи ай бурунгаар күүсеткен. Планныг онаалдаларны чедиишкиниг күүседиригге бүдүрүлгениң шалыпчыларының киирген үлүг-хуузу улуг. Чарыштың мурнуу одуруун коммунистер баштап чоруур. «Хүндүлел Демдээ» орденниң эдилекчизи Валентина Мартемьяновна Акулова, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары Якут Шагабудиновна Мусаева, Валентина Алексеевна Шкуратова олар 1977 чылдың августуң планынга киириштир ажылдап, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турар. Хоорай Советиниң депутады, комсомолчу Вера Доңгак хоочун даарачыкчылардан дудак чок ажылдап, 1976 чылдың апрельдің планын күүседир чыгай берген.

Кызылдың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруун № 2 АТБ-ниң чолаачылары ээлеп, беш чылда чүк сөөртүр, тонна-километр талазы-биле планнарын хуусаа бетинде күүсеткеш, чылдың төнчүзүнге чедир чаа бедиткен хүлээлгени алган ажылдап турар.

Ол бүдүрүлгениң чолаачылары коммунист Илья Афанасьевич Захаров, Юрий Петрович Хрипко олар беш чылда чүк сөөртүр хүлээлгелерин 1974 чылда-ла күүсеткеш, ам 1976 чылдың июньниң планын күүседип турарлар. Олар 1971 чылдың эгезинден бо чылдың ноябрь 5-ке чедир тус-тузунда 7600 ажыг литр кывар-чаар материалдарны камнап алганнар. Ол болза Кызыл, Абакан аразынга чүк сөөртүп алгаш 14 катап чоруурунга чедер кывар-чаар материал болур. Ол чолаачылар 5—8 комплект машина дугуйларын камнап алганнар.

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде үстүнде ады киргеи мурнакчылар дег үени мурнап, ажыл-ижи дээш сагыш аарып чоруур кижилер кайы көвей. Олар ам төрээн партиязының XXV съезиизинге күш-ажылчы белектелиг ужуражыр дээш улуг күженишкиниг, хей-аът киргеи ажылдап турарлар.

В. ЧАДАМБА.

Кызыл тоску беш чылда

РАПОРТКА АТ САЛЫР ЭРГЕ ДЭЭШ

Эрткен 4 чыл ажыг үениң дургузунда кылган ажылнииивисти ам түңнеп эгелээн болгай бис. Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидер талазы-биле бистиң «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазы, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, даараныла комбинады, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазы, республиканың автотранспорт конторазы, «Востоксантехмонтажтың» механизастаттынган көжүп чоруур колонназы болгаш оон-даа өске мурнакчы коллективтер бар.

Республика найысылалында 630 ажылчыннар, чолаачылар, тудугжулар, шахтёрлар, даараныкчылар болгаш оон-даа өске ажыл-агыйларның мурнакчылары ноябрь 28-ке чедир хууда беш чыл планнарын чедиишкиниг күүсеткеш, амгы үеде онгу беш чылдың үлүүнде киириштир ажылдап турар.

Кызылдың алгы заводунуң коллективи тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгеин шагда-ла ажыр күүсеткеш, 1975 чылдың төнчүзүнге чедир 25 муң рубльдің продукциязын пландан ажыр бүдүрер, съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир январь, февраль айларда продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын күүседир болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы рапортка ат салыр эргени чедип алыр дээн эгелээшкинни республиканың ажыл-ишчилериге үндүрген болгай. Амгы үеде ында 44 мурнакчылар беш чыл планын күүсеткен. Бүдүрүлгениң мурнакчылары эр, херээжен улус кедер ботинкалар, тапочкалар, уруглар идиктери кылыр цехтиң ажылчыннары Галина Георгиевна Вендерлых, Тамара Ивановна Семина олар 1977 чылдың февральдың планын күүседип турар.

Даараныла комбинадының найыралдыг коллективи беш чыл планын ийи ай бурунгаар күүсеткен. Планныг онаалдаларны чедиишкиниг күүседиригге бүдүрүлгениң шалыпчыларының киирген үлүг-хуузу улуг. Чарыштың мурнуу одуруун коммунистер баштап чоруур. «Хүндүлел Демдээ» орденниң эдилекчизи Валентина Мартемьяновна Акулова, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары Якут Шагабудиновна Мусаева, Валентина Алексеевна Шкуратова олар 1977 чылдың августуң планынга киириштир ажылдап, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турар. Хоорай Советиниң депутады, комсомолчу Вера Доңгак хоочун даарачыкчылардан дудак чок ажылдап, 1976 чылдың апрельдің планын күүседир чыгай берген.

Кызылдың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруун № 2 АТБ-ниң чолаачылары ээлеп, беш чылда чүк сөөртүр, тонна-километр талазы-биле планнарын хуусаа бетинде күүсеткеш, чылдың төнчүзүнге чедир чаа бедиткен хүлээлгени алган ажылдап турар.

Ол бүдүрүлгениң чолаачылары коммунист Илья Афанасьевич Захаров, Юрий Петрович Хрипко олар беш чылда чүк сөөртүр хүлээлгелерин 1974 чылда-ла күүсеткеш, ам 1976 чылдың июньниң планын күүседип турарлар. Олар 1971 чылдың эгезинден бо чылдың ноябрь 5-ке чедир тус-тузунда 7600 ажыг литр кывар-чаар материалдарны камнап алганнар. Ол болза Кызыл, Абакан аразынга чүк сөөртүп алгаш 14 катап чоруурунга чедер кывар-чаар материал болур. Ол чолаачылар 5—8 комплект машина дугуйларын камнап алганнар.

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде үстүнде ады киргеи мурнакчылар дег үени мурнап, ажыл-ижи дээш сагыш аарып чоруур кижилер кайы көвей. Олар ам төрээн партиязының XXV съезиизинге күш-ажылчы белектелиг ужуражыр дээш улуг күженишкиниг, хей-аът киргеи ажылдап турарлар.

В. ЧАДАМБА.

Тоску беш чылда бистиң бригадавыс Кызылдың дыка хөй улуг тудугларынга ажылдап келген. Тудугжуларның кызымаккай күш-ажылының ачызында найысылалывыстың овур-хевири улам чаагайжып, өзе-чаа бажыңнар, квартал-дар удаа-дарза немежип турар.

48-ки тудуг эргелелиниң шеверлекчилер бригадаларының хөй кезии — аныяктар. Ынчангаш мээң удуртуп турар бригадам ажыл-ишке эрес-хежээ, тудугур кижилер-биле четчелеттинген. Ынчалза-даа, ылаңгыя аныяктарга мактаалдыг азы сүменің чылыг сөзү, деткимче түүден артык үнелиг болур түве. Бригада кежигүннериниң эп-найыралын бижыглап, күш-ажылдың сагылга-чурумун коңкатпазынче улуг кичээнгейни угландырып турар мен. Оон уламыдан ажылывыс багай эвес, ай, квартал планы үргүлүү ажыр күүсеттинип турар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик адывысты төлептиг эдилеп турар бис, ол дугайын бригадамның мурнуйдан чоргаарал-биле чугаалап болур мен.

Ажылды дүргей болгаш эки шынарлыг кылырын бистен чон манап турар дээрзин тудугжу кижи черле утпас ужурлуг. Чаа школаны, уруглар салын, азы чуртталга бажыңын-даа дижик, аңаа өөренир, чурттаар кижилериң сеткилиге тааржыр кылдыр чараштыр кылыры ындыг-ла белен эвес.

Ынчангаш бистиң бригадага чаа ажылдан келген кижилериң ажылга мергежилин бедидери-биле оларны өөреднирче доктаамал сагыш салып турар бис. Билиг-мергежили шыырак кижилер-биле ажылдарга ажыл бүдүңгүр, магалыг-ла. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү база-ла оон хамааржыр. Бо талазы-биле көргүзүглеривис элээн экижээн.

Маңаа хамаарыштыр тудуг ажылдарын механизастазынындан байдал канчаар өскерилгенин чугаадаксан тур мен. Мен тудутта 20 чыл дире ажылдап келдим. Мурнунда чылларда тудугжулар тууйбуну, хоюдугну дээш өске-даа материалдарны хол-биле дажыглап, үстүү каттарже чүктеп үндүрүп турган бис. Ам көрүнер даан. Күүлүг көдүрер краннар кандыг-даз тудуг материалдарын талыгыр бедикте тудугжуларга экээр. Хоюдугну былгап белеткээр хөрексел-биле кылыр, оон соонда каш-даа кеттче хамаан чок насос-биле дамчыдып бээр. «Угаанныг» ол механизмнер тудугжунуң ажылынга улуг чингелдеин болдурган.

Ам шеверлекчилериниң, малярларның ажылын ап көрээлиңер. Сөөлгү беш чылдарда безин дыка хөй өскерилгелер болду. Шеверлээр болгаш чугайлаар, будуур ажылдарны комплектилиг нормалар өзугаар кылыр арганларны шиңгээлип алдывыс. Ханаларны малгаштаарын, хоюглаарын тускай машиналар дузазы-биле кылыр; радиаторларны, шкафтарны, ханаларны үрдүрер херектелдер-биле будуур апардывыс. Ынчангаш ажылдың шынары экижип, темпизи дыка бедээн. Ажылды механизастаанындан бистиң бригадавыста күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык 70 хуу өскей. Оон уламыдан ажылчыннарың хүнде ортумак шалыңы база улгатканы. 4 чыл мурнунда кижи бүрүзү хүнде ортумаа-биле 4—5 рубль шалыпчызы» деп хөрек демдектериниң эдилекчилери болганнар. Он айларның планныг онаалдаларын С. Митряшкин, Г. Кузовлев, М. Ямин, А. Даңзырың олар 162—228, 6 хуулларга күүсеткенин маңаа мактаваас арга чок.

Автобаза коллективинде амгы хүннерде хууда беш чыл планнарын дарый доозар, СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белектелиг ужуражыр дээш чарыш калбарган. А өөртүр чүгүвүстүң топиазының талазы-биле чыл планын ноябрь 25-те-ле күүседипкен бис.

Бистиң мурнуусту орулгалар улуг. Ылаңгыя, доозукчу чылдың төнчүзүнге чедир 60 муң тонна чүк өөртүр, 210 муң тонна-километрни ажылдап кылыр болгаш 17 муң литр кывар-чаар материалдарны хамнап алырын хүлээнгеи бис. А 1975 чылда чүк өөртүрүнүң күрүне планын хүлээлгевисте айыттынганы — декабрь 25-те эвес, а 5 хонук эрте күүседирин бистиң коллектив хүлээнгеи.

СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективиниң эгелээшкинин деткивишаан, 1976 чылдың январь, февраль айларында чүк өөртүрүнүң планын съездиниң ажыттынар хүнүнде күүседирин бистиң коллектив хүлээнгеи.

Сөзүвүстү ажыл-херек-биле бадытхаар бис.

И. КУЗНЕЦОВА,
автобаазада парторганизация секретары.

СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективи кызымак ажылдап, аразында чарышты калбарткан. Коллектив кежигүннериниң 44-ү беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турар. Ылаңгыя М. Суван, И. Кононов, Г. Гавриченко, С. Куулар, А. Ховалыг, С. Кокуш болгаш оон-даа өскелериниң кызымак ажыл-ижи макталдыг.

Беш чыл планында көрүнгениниңдеи ажыр 1825 эжеш кидис, 8419 эжеш хөм идиктерни коллектив бүдүргеи.

ЧУРУКТА: идик кылыр цехтиң мурнакчы ажылчыны, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы С. Кокуш.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Тоску беш чылда бистиң бригадавыс Кызылдың дыка хөй улуг тудугларынга ажылдап келген. Тудугжуларның кызымаккай күш-ажылының ачызында найысылалывыстың овур-хевири улам чаагайжып, өзе-чаа бажыңнар, квартал-дар удаа-дарза немежип турар.

48-ки тудуг эргелелиниң шеверлекчилер бригадаларының хөй кезии — аныяктар. Ынчангаш мээң удуртуп турар бригадам ажыл-ишке эрес-хежээ, тудугур кижилер-биле четчелеттинген. Ынчалза-даа, ылаңгыя аныяктарга мактаалдыг азы сүменің чылыг сөзү, деткимче түүден артык үнелиг болур түве. Бригада кежигүннериниң эп-найыралын бижыглап, күш-ажылдың сагылга-чурумун коңкатпазынче улуг кичээнгейни угландырып турар мен. Оон уламыдан ажылывыс багай эвес, ай, квартал планы үргүлүү ажыр күүсеттинип турар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик адывысты төлептиг эдилеп турар бис, ол дугайын бригадамның мурнуйдан чоргаарал-биле чугаалап болур мен.

Ажылды дүргей болгаш эки шынарлыг кылырын бистен чон манап турар дээрзин тудугжу кижи черле утпас ужурлуг. Чаа школаны, уруглар салын, азы чурттаалга бажыңын-даа дижик, аңаа өөренир, чурттаар кижилериң сеткилиге тааржыр кылдыр чараштыр кылыры ындыг-ла белен эвес.

Ынчангаш бистиң бригадага чаа ажылдан келген кижилериң ажылга мергежилин бедидери-биле оларны өөреднирче доктаамал сагыш салып турар бис. Билиг-мергежили шыырак кижилер-биле ажылдарга ажыл бүдүңгүр, магалыг-ла. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү база-ла оон хамааржыр. Бо талазы-биле көргүзүглеривис элээн экижээн.

Маңаа хамаарыштыр тудуг ажылдарын механизастазынындан байдал канчаар өскерилгенин чугаадаксан тур мен. Мен тудутта 20 чыл дире ажылдап келдим. Мурнунда чылларда тудугжулар тууйбуну, хоюдугну дээш өске-даа материалдарны хол-биле дажыглап, үстүү каттарже чүктеп үндүрүп турган бис. Ам көрүнер даан. Күүлүг көдүрер краннар кандыг-даз тудуг материалдарын талыгыр бедикте тудугжуларга экээр. Хоюдугну былгап белеткээр хөрексел-биле кылыр, оон соонда каш-даа кеттче хамаан чок насос-биле дамчыдып бээр. «Угаанныг» ол механизмнер тудугжунуң ажылынга улуг чингелдеин болдурган.

Ам шеверлекчилериниң, малярларның ажылын ап көрээлиңер. Сөөлгү беш чылдарда безин дыка хөй өскерилгелер болду. Шеверлээр болгаш чугайлаар, будуур ажылдарны комплектилиг нормалар өзугаар кылыр арганларны шиңгээлип алдывыс. Ханаларны малгаштаарын, хоюглаарын тускай машиналар дузазы-биле кылыр; радиаторларны, шкафтарны, ханаларны үрдүрер херектелдер-биле будуур апардывыс. Ынчангаш ажылдың шынары экижип, темпизи дыка бедээн. Ажылды механизастаанындан бистиң бригадавыста күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык 70 хуу өскей. Оон уламыдан ажылчыннарың хүнде ортумак шалыңы база улгатканы. 4 чыл мурнунда кижи бүрүзү хүнде ортумаа-биле 4—5 рубль шалыпчызы» деп хөрек демдектериниң эдилекчилери болганнар. Он айларның планныг онаалдаларын С. Митряшкин, Г. Кузовлев, М. Ямин, А. Даңзырың олар 162—228, 6 хуулларга күүсеткенин маңаа мактаваас арга чок.

Автобаза коллективинде амгы хүннерде хууда беш чыл планнарын дарый доозар, СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белектелиг ужуражыр дээш чарыш калбарган. А өөртүр чүгүвүстүң топиазының талазы-биле чыл планын ноябрь 25-те-ле күүседипкен бис.

Бистиң мурнуусту орулгалар улуг. Ылаңгыя, доозукчу чылдың төнчүзүнге чедир 60 муң тонна чүк өөртүр, 210 муң тонна-километрни ажылдап кылыр болгаш 17 муң литр кывар-чаар материалдарны хамнап алырын хүлээнгеи бис. А 1975 чылда чүк өөртүрүнүң күрүне планын хүлээлгевисте айыттынганы — декабрь 25-те эвес, а 5 хонук эрте күүседирин бистиң коллектив хүлээнгеи.

СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективиниң эгелээшкинин деткивишаан, 1976 чылдың январь, февраль айларында чүк өөртүрүнүң планын съездиниң ажыттынар хүнүнде күүседирин бистиң коллектив хүлээнгеи.

Сөзүвүстү ажыл-херек-биле бадытхаар бис.

И. КУЗНЕЦОВА,
автобаазада парторганизация секретары.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаза коллективи тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш чарышка идепкейлиг киришиишаан, бо чылдың күрүне планын декабрь 20-де күүседирин хүлээнгеи болгаш пландан ажыр 11,2 муң тонна чүктү өөртүп, чылда 42,6 муң литр кывар-чаар материалдарны камнап алырын хүлээнгеи.

Кызымак ажыл-иштиң түңнелинде бо коллектив беш чыл планын август айда-ла күүсеткен болгаш ам онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, чолаачылар бригадири В. М. Хохлов.

ХООЧУННАРНЫ ТӨЛЕПТИГ САЛГААР

Аныяктарны күш-ажылдың эрес-маедырлыг чижектеринге кижизидери— бурнныг соруулар. Бо дээрге күш-ажылчы коллективтериниң шуут хүлээлгези болгай. Бо хүннерде бистиң коллективтиң аныяктары, бүгү улус-биле бир дөмей, тоску беш чылды чедиишкиниг доозар база партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган, күженишкиниг ажылдап турар. Тоску беш чылда бистиң коллективтиң бурунгаар базымны кылып, элээн хөй чаа түүлдерни кылган: хоорайлар аразының автоматтыг телефон станциязын ажыглалга киргеи, хоорайның чурттакчыларынга 1 муң телефон точкаларын өөмээн, абонент телегравының хемчээлин улгаттыргеи. Маңаа комсомолчулар болгаш аныяктар эвээш эвес үлүүн киргеи.

Бисте ниитизи-биле 200 ажыг аныяктар бар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинге идепкейлиг киришиишаан, 40 аныяктар күш-ажылчы мергежилин бедиткен, 72 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алганнар. Бисте күш-ажылга дадыккан, даандырган ажылынга харыысалгалыг аныяктар эвээш эвес. Оларга телефонист Н. Миронова, хынакчы-контролер А. Гилёва, монтер Ф. Ооя болгаш өскелер-даа хамааржыр. Күш-ажылчы мергежилдиң конкурстарын аныяк ажылчыннар ортузунга доктаамал эрттирип турар бис. Ыңдыг чорук ажыл-иштиң бүдүрүкчүлүүн бедидерингге идиг болуп, үрей кылыышкынларны эвээжедип турар. Аныяк телефонистер, телеграфистер болгаш почта харылзаазының операторларының республика конкурузунга бистиң комсомолчуларывыс команда талазы-биле бирги черни алганнар.

Күш-ажылчы болгаш дайынчы чаңчылдарга шынчы бистиң хоочуннарывыс — ажыл-херектеривистиң башкарыкчылары. 40 ажыг дагдыныкчылар аныяктарга боттарының дуржулгазын дамчыдып, күш-ажылга кижизидип турар. Күш-ажылдың хоочуннары М. Мамаева, В. Фескина, Н. Чеброва болгаш өскелериниң-даа улуг дузазының, деткимчезиниң ачызында аныяк ажылчыннарның профессионалдыг мергежили, күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейи бедип турар. Администрация черишиң дужаалы-биле, коллективке чаа келген аныяк кижи бүрүзүнге дагдыныкчыларны быжыглап, оларның аразында ийи таланың кереелерин чарып турар. М. Чубрасовага удуртканы дагдыныкчылар чөвүлеп ажыл планныг, хуралдарын өй-шаанда эрттирип, оларның отчёдун дыңнап турар.

Хоорайның харылзаа белдири 10 айларның планын 101,9 хуу күүсеткеи. Комсомолчулар болгаш аныяктар партияның XXV съездизинге бээр рапортка ат салыр эрге дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, тоску беш чылды чедиишкиниг доозар сорулгалыг, бедик көдүрүүшкүнүүт ажылдап турарлар.

Хоочун салгалдың чаңчылдарынга төлептиг болуп, бистиң аныяктарывыс салдынган сорулгаларны чедип алыр дээрзинге бүүрел улуг.

Г. КАШИН,
ВЛКСМ комитединиң секретары.

Кызылдың дөртү микрорайонунда туттунуп турар 110 авл ишти чурттаар бажыңның тудуунда 4-кү разрядтың дашчызы комсомолчу Василий Моңгуш ажылдап турар. Ажыл-ишчи, хөй-ниитичи аныяк оолдуң кылган ижин оон кады ажылдап турар өөрү мактап чугаалажыр. Эки ажылы дээш В. Моңгуш каш удаа шаңнадып, мактаткан.

ЧУРУКТА: В. Моңгуш ажылдап тур.

А. ЗАПЦЕВТИҢ фотолары.

Бистиң интервьювус

АЖЫЛДАП-ДАА, ДЫШТАНЫП-ДАА БИЛИР

Съездиден съездиге чедир үениң дургузунда мурнакчы бо бүдүрүлгениң амыдыралынга кандыг өскерлиишкиниг болганын сонуургап, Каа-Хем хомүр-даш разрезиниң кол инженери Андрей Андреевич Гладышкин-биле бистиң корреспондентивис интервью кылган. Ону мооң адаанда парладывыс.

* * *

Корреспондент:— Бо доозукчу чылда алган планныг онаалдаларыңар канчаар күүсеттинип турарыл?

А. А. Гладышкин:—Тоску беш чылдың доозукчу чылы удавас төнер. Ам күш-ажылчы коллектив бүрүзү кылып, бүдүрген үүле-херээн түңнеп, чаа хүлээлгелерни алыр апаар. Разрезтиң ажыл-ишчилери бо чылын багай эвес ажылдаан. Чыл эгезинден бээр 595 муң тонна хомүр-дашты казып үндүрер турган, ону 680 муң тонна кылдыр, азы планнывысты 114 хуу күүсеттивис. Ол дээрге, 1970 чылдан оранчок хөй. Ынчан бистиң коллектив 410 муң тонна хомүр-даш казар турган, ону 515,7 муң тонна кылдыр боттандырган.

Коллектив кежигүннериниң чылдың-на бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап келгениниң түңнелинде тоску беш чылдың планын июль 23-те күүседипкен бис. А бо чылгы хүлээлгевисти декабрь 6-да күүседир кылдыр сөзүвүстү бергеш, ону хуусаа бетинде, ноябрь 27-де рапорттадывыс. Чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге коллективке хөй чыл ажылдап келген бедик мергежилдиг, дуржулгалыг эштериниң киирген үлүү улуг. Ылаңгыя хуулда беш чыл онаалдаанын күүседипкен экскаватор машинистери Н. Андриянов, В. Коновалов, М. Рец, чолаачылар А. Михайлов, М. Аксенов, М. Гайчук оларны демдеглээрин чугула. Олар шупту келир чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Корреспондент: — Ажылчыннарның амыдыралының культурлуг деңнелин бедидер, оларның дыштанылгазын экижидер талазы-биле кандыг ажылдар чоруттунуп турарыл? Съездиден съездиге чедир үениң дургузунда коллективте кандыг чаартылгалар болганыл, Андрей Андреевич?

А. А. Гладышкин: — Коллектив кежигүннери чүгле эки ажылдап турар эвес, а культурлуг дыштанып биларлер. Разрезте хөй-ниити организацияларының кижизидикчи ролю улуг. Ооң түңнелинде спортка шыактарның саны өскен. Аңаа бадыткал бо: бисте «Шахтёр» деп бут-бөмбүүнүң командазы бар. Бо чылын ол команда республика чемпиону болду. Чоокта чаа футболистерни чыгаш, оларга байыр чедирип, разрезтиң спортчу адын моон соңгаар-даа сыкпазын күүзээн бис.

Разрезте спортчу шыдду кылып турар. Аңаа бут-бөмбүү, волейбол, баскетбол ойнап, чиик атлетикага маргылдаларны эрттирип болур. Коллектив кежигүннери чайгы үеде Дус-Хөлде 18 олуттуг дыштанылга черинге дыштанып, а кыжын дыштанып хүн санында Тайга станциязынга хаактап болурлар. Оларның эргезинде тускай автобустар ажылдап турар.

Бүдүрүлгениң мурнакчыларынга халас путевкаларны берип турар. Олар дыштанылга бажыңнарынга, курорттарга кадыын бижиглап, дадыгын алгаш кээрлер.

Удавас Кызылдан ырак эвесте Серебрянка хемниң кыдыынга чаа профилакторий тудуу эгелээр. Ол ажыглалга киргеи соонда аңаа 58 кижи дыштанып, эмнедип ап болур.

ХООЧУННАРНЫ ТӨЛЕПТИГ САЛГААР

Аныяктарны күш-ажылдың эрес-маедырлыг чижектеринге кижизидери— бурнныг соруулар. Бо дээрге күш-ажылчы коллективтериниң шуут хүлээлгези болгай. Бо хүннерде бистиң коллективтиң аныяктары, бүгү улус-биле бир дөмей, тоску беш чылды чедиишкиниг доозар база партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган, күженишкиниг ажылдап турар. Тоску беш чылда бистиң коллективтиң бурунгаар базымны кылып, элээн хөй чаа түүлдерни кылган: хоорайлар аразының автоматтыг телефон станциязын ажыглалга киргеи, хоорайның чурттакчыларынга 1 муң телефон точкаларын өөмээн, абонент телегравының хемчээлин улгаттыргеи. Маңаа комсомолчулар болгаш аныяктар эвээш эвес үлүүн киргеи.

Бисте ниитизи-биле 200 ажыг аныяктар бар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинге идепкейлиг киришиишаан, 40 аныяктар күш-ажылчы мергежилин бедиткен, 72 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алганнар. Бисте күш-ажылга дадыккан, даандырган ажылынга харыысалгалыг аныяктар эвээш эвес. Оларга телефонист Н. Миронова, хынакчы-контролер А. Гилёва, монтер Ф. Ооя болгаш өскелер-даа хамааржыр. Күш-ажылчы мергежилдиң конкурстарын аныяк ажылчыннар ортузунга доктаамал эрттирип турар бис. Ыңдыг чорук ажыл-иштиң бүдүрүкчүлүүн бедидерингге идиг болуп, үрей кылыышкынларны эвээжедип турар. Аныяк телефонистер, телеграфистер болгаш почта харылзаазының операторларының республика конкурузунга бистиң комсомолчуларывыс команда талазы-биле бирги черни алганнар.

Күш-ажылчы болгаш дайынчы чаңчылдарга шынчы бистиң хоочуннарывыс — ажыл-херектеривистиң башкарыкчылары. 40 ажыг дагдыныкчылар аныяктарга боттарының дуржулгазын дамчыдып, күш-ажылга кижизидип турар. Күш-ажылдың хоочуннары М. Мамаева, В. Фескина, Н. Чеброва болгаш өскелериниң-даа улуг дузазының, деткимчезиниң ачызында аныяк ажылчыннарның профессионалдыг мергежили, күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейи бедип турар. Администрация черишиң дужаалы-биле, коллективке чаа келген аныяк кижи бүрүзүнге дагдыныкчыларны быжыглап, оларның аразында ийи таланың кереелерин чарып турар. М. Чубрасовага удуртканы дагдыныкчылар чөвүлеп ажыл планныг, хуралдарын өй-шаанда эрттирип, оларның отчёдун дыңнап турар.

Хоорайның харылзаа белдири 10 айларның планын 101,9 хуу күүсеткеи. Комсомолчулар болгаш аныяктар партияның XXV съездизинге бээр рапортка ат салыр эрге дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, тоску беш чылды чедиишкиниг доозар сорулгалыг, бедик көдүрүүшкүнүүт ажылдап турарлар.

Хоочун салгалдың чаңчылдарынга төлептиг болуп, бистиң аныяктарывыс салдынган сорулгаларны чедип алыр дээрзинге бүүрел улуг.

Г. КАШИН,
ВЛКСМ комитединиң секретары.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ СӨСТЕРИ

Эртенги кышкы хүнүүн көвүк дег, көгжегер ак булуттар аразындан саарлыг баткан алдын хереллери мурнуу-чөөн Саян сыныарының бедик баштарын ажылдыр чаттылгаш, ийи даклыр орденниг республиканың найысылалы—Кызыл хоорайның кырын шыва алы бээр. Каа-Хем биле Бии-Хемниң каттышкан белдири—күүлүг Улуг-Хемниң ол-бо талазында туруп турар 61,5 муң чурттакчылыг аныякчалыы хоорайга амыдырал хайнгып, болунуп долу эргенинче киргеи.

Төрээн хоорайым-биле таныжып, чаартылгалар долган бөгүнгү арын ажыдыпкаш, оон хөй талалыг адырларынче сиңиккенин тудум-на, тургузукчу, чогаадыкчы тайбың иштиң фронтузунда мээң-биле кожа турупкаш, соруу хыптыккан ажылдан турар кижилерниң сеткил-сагыжының чаагайын, коллективтериниң быжыг найыралдыын магадан ханмас-тыр мен. Үжен ажыг нацияларның төлээлекчилерин хаара туткан интернационалчы кызылчыларның үре-түңнелдиг күш-ажылы чоргааралды хайыктырын көөр. Хөй национальдың төлээлекчилери шупту чырыткылыг келир үевис — коммунизмни тургусчур дээш, совет кижиниң чаагай чоруу, аас-кежиктиг амыдыралы дээш ажылдап, Төрээн чурттуга төлептиг бараан болуп турарлар.

Кудумчуга-даа чоруурга, үлетүр-бүдүрүлге, албан организация-даа черлериге баарга: «Партияның планнарын—амыдыралга!», «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуул!» дээн сөстерлиг лозуң-плакаттар хоорайжылардың хей-ааның улам көдүрүп турар.

Ол дээрге, мен болаарынга, бүгү-ле совет улус-биле бир дөмей, бистиң хоорайның чурттакчыларының сөзү, оларның чүткүлү болгаш алдары-дыр. Съезд мурнуу чарыының күш-ажылчы эвлүүзүде турупкан кызылчыларының бижыг шиитпири, бедиткен хүлээлгези-даа ол.

Партияның ам болур съездизи—хайгамчык улуг болуушкуннарның бирээзи. Оңу төлептиг уткууру—совет кижи бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези болуру чугаажок.

Кызылчылар СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш съездиден съездиге чедир үениң иштинде улуг базымнарны кылган. Партияның ол съездизиниң Директиваларының айытканын ёзугаар чоннуң чаагай чоруу бедээн.

Чуртталганың болгаш культураның дыка хөй тудуглары немешкен. Тоску беш чылда 80 ажыг чугула тудуглар ажыглалда киргеи. Ниитизи-биле ол-ла үеде найысылалга 152 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталганың чаа бажыңнарынче хоорайжылар көжүп, амыдыралы чаагайжыткан. 2248 өөренирчи өөренир 3 чаа школа, 700 орунлуг уруглар албан черлери немей ажылдап эгелээн. Оон-биле хады үлетүрде хаара туттунган ажылчыннарның ай санында ап турар ортумак шалыңы беш чылдың эгезинде 150 рубль турганындан ам 187 рубль чедир өскен.

Хоорайда садыг бүдүрүлгелериниң четкизи улам калбарган. 56 магазин, 27 ларёк чылда 56,4 миллион рубль бараан саарылгазын киргиплаан, ажылчы чоннуң садыг талазы-биле негелдерни хандырып турар.

Республика найысылалында эмнелге-профилактиканың 11 албан черлери, 30 кадыкшылга пунктулары, 5 аптека ажылдап турар. Хоорайда эмчилериниң саны безин 350 ажыг. Оларның иштинде үндезин чурттакчы—дээдг эртемниг тыва эмчилер 52 кижи.

Сөөлгү чылдарда улус өөредилгезиниң системазынга улуг өскерлиишкиниг болгулаан. Ам Кызылда 16 школа, уруглардың 35 албан черлери бүгү талазы-биле сайыраңгай келир үениң хамаатыларын кижизидип, өстүрүп, белеткеп турар. Амыдырал хандырылга төптери улам калбарган. Транспорт-биле аргыжылга чыл санында экижип орар. Ылаңгыя «ЛИАЗ-677» маркалыг хөй кижи олурар автобустар кызылчыларның сеткилиге ажок таарышкан. Автотранспорт бүдүрүлгези мындыг автобустарны чээрби бейки съездиниң ажыттынар чылы— 1976 чылда 15-ти илыр. Оларны хоорайжыларга бараан болур.

Бодум тудугжу кижи болгаш бо бүгү чедиишкиниларге чайгаар-ла сагыш-сеткилям өөрү, улам күженишкиниг ажылдар тура-соруум кыптыгып, күзел-чүткүлүм хайнгып кээр.

Бистиң Филипп Лихоузовка уд

XXIV СЪЕЗДИДЕН XXV
съездиге чедир

КУЛЬТУРА АМЫДЫРАЛЫНЫҢ ХРОНИКАЗЫ

Тоску беш чылда Кызыл хоорайга Красноярскиниң политехникиг институдунуң филиалы ажыттынган. № 1 болгаш № 4 профтехучилищелерни ортумак ыылдыр эде организастаан. Кызылдың башкы институдунга педагогика факультеди ажыттынган.

Хоорайның дээди өредилге черлеринде бот-өредилгелиглер-биле кады ийи муң хире кижи өренип турар.

• • •

1975—1976 өредилге чылында Кызыл хоорайда школалар аразының өредилге-будурулге комбинады ажыттынган.

• • •

Найысылалдың 16 школазында 10 муң ажыг школачы өренип турар. Бо өредилге чылында 964 кижи өренир № 4 саа школаны ажыглалда киирген. Тоску беш чылда ажыглалда кирген хоорайның № 15 школазында муң ажыг кижи өренип турар.

• • •

Кызылдың уран чүүл училищезинде национал хеңгүм херекселдериниң өркестрин тургусканыдан бээр ийи чыл ажып турар. Совет Тываның 30 чыл болган оюн таварыштыр өркестр Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң Москвага болган декадазынга киржип чораан.

• • •

300 кижи олурар «Колос» Культура бажыңы бо беш чылда ажыттынган.

• • •

Тываның күрүне филармониязынга эстрада-цирк бөлүүн тургускан. Тыва АССР-ниң улустуң артизи Кужугет Хензиг-оолга удурткан бөлүк күүлге бистиң республикага эвес, өске-даа областарга, республикаларга оюн-концерттерни көргүзүп чораан.

• • •

Ырның болгаш танцының «Саян» ансамблиниң артистери тоску беш чылдың доозукчу чылында бистиң чуртувустуң Ортаа Азия республикаларынга, Ыракны Чөөн чүкке аалдап чораан.

• • •

Тываның хөгүм-шин театрының хоочуннары — Кара-кыс болгаш Максим Мунзуктарга РСФСР-ниң улустуң артизи деп алдарлыг атты бо чылын тывыскан.

• • •

«Дерсу Узала» деп кинода кол рольдуң күүседикчизи Максим Мунзук ук кинонуң баштайгы көргүзүү-биле кады Японияга чорааш келген.

• • •

ССРЭ-ниң улустуң артизи Павел Лицисиан, бүгүзеилел болгаш делегей конкурстарының лауреады, Белорус ССР-ниң алдарлыг артизи Виктор Вуячич, «Ырак сылдыстың чырыы», «Карамазов алышылар», «Тайганың эзэзи» дээш өске-даа киноларда ойнап турар кино артизи Лионелла Пырьева ышкаш сураглыг кижилер кызылчыларның аалчылары болганнар.

• • •

А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының номчулга залынга хүнде ортумаа-биле 150 кижи иэзэп турар. Ол-ла библиотеканың ном бижидер салбыры бо чылдың он айларында 36 муң ажыг номчукчуга 90 муң ажыг номнарны бижиткен.

ЧОННУҢ КУЛЬТУРЛУГ ДЫШТАНЫЛГАЗЫНГА

Кызыл — бистиң чечектелген Совет Тыва-бистың чүгле административтиг төвү эвес, а харын культура, эртем төвү. Кызылдың чурттакчыларындан аңгыда, маңаа хүн бүрүде районнардан болгаш өске область, крайлардан шөлөөлөөш дыштаныр, албан херээ-биле чеже кижи келбес дээр. Хөй муң санныг кызылчыларның болгаш аалчыларның культурлуг дыштанылгазын организастап турарының, ону эки-жидериниң талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглер дугайын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис Кызыл хоорхүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Эдуард Харитонович Хаймаановтан дилээн.

— Найысылал Кызылда 500 олуттуг хөгүм-шин театры, филармониядан аңгыда үш культура бажыңнары, хоорайның 9 библиотекалары, улусчу театр школалардың болгаш өредилге черлериниң 24 библиотекалары, будурулге албан черлериниң 8 клубтары, 35 кызыл-булуңнар, культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгы дээш культура албан черлерин шүптүзүн санаары берге. Олар шүпту кызылчыларның культурлуг дыштанылгазынга, хостуг үе-шагын чөптүг ажыглаарынга, угаанбодал, культура, эртем-билиг өзүлдезинге бараан болуп турар. Хоорайның 5 кинотеатрынга хүннүң-не муң-муң кижи кино уран чүүлүнүң чаа чогаалдары-биле таныжып турар. Хоорайның чаа дөрт дугаар микрорайонунга уругларга болгаш улуг улуска ийи библиотека ажыттынар. Культура албан черлериниң ажылдакчылары чоннуң дыштанылгазын организастаарынга бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш ажылдап турар. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгын кыш, чай чок ажылдаар кылдыр шилчиткени таарымчалыг. Паркка чүгле бо чылда безин 50 ажыг лекция, беседаларны, 60 хире ужуражылгаларны болгаш кежээлерни организастаан. Ногаан театрга шиилерни болгаш концерттерни 70 ажыг катап көргүскен. Көргүзүлерниң хөй кезии боттывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерттери болур. Хоорайның Культура бажыңнарынга чыл эгезинден 60 ажыг лекция, беседаларны, 40 хире темалыг кежээлерни, киноленторийлерге кичээлдерин эрттирген. Хоорай масштабтыг кыш үделгезинин, «Нептун» байырлалдарын эрттирери чаагай чаңчыл болган.

Хоорайның библиотекаларында номчукчулар саны чыл эгезинден санаарга, чеди муң ашкан. 140 муң ажыг номнарны номчукчулар ап номчаан.

Уругларның болгаш школачыларның культурлуг өзүлдезинге, дыштанылгазынга аныяк көрүкчүлер театры, уругларның чурулга, музыка, балет школалары ажылдап турар. Оларда ниитизи-биле 475 хире уруглар келир үеде чурукчулар, музыкантылар, танцычылар, артистер болур изиг күзел-биле өөренип турар.

Бо беш чылда 300 олуттуг «Колос» Культура бажыңы, ында библиотека ажыглалда кирген. Уругларның музыка школазын алгыткан, чурулга школазы чаа деңгем бажыңны алган. Улусчу театр ажыттынган болгаш ажылдап турар. Хөгүм-шин театрының 800 олуттуг чаа бажынын база тудуп турар болгай.

Совет улустуң фашизмни чылча шашкан улуг Тиилелгезиниң 30 чылын демдеглеп эрткен бо чылда культура албан черлериниң чорудуп турар хемчеглери аңаа тураскаатты-нып, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге улуг идигни берген. Кызыл хоорайның школаларының, өөредилге черлериниң, будурулге, албан организация черлериниң үш ангы эрткен улусчу чогаадыга фестивалының бот-тывынгыр уран чүүл көрүүлелери база орта тураскаттынган. Ол көрүүлелер чоннуң культурлуг деннелиниң оскениниң, уран чүүлге хандыкшылының, бот-тывынгыр уран чүүлүнүң чылдан чылче сайзыралының, нептерелиниң херечизи болган. Партияның XXV съездизин төлептиг уткуур херекке найысылалдың культура одаглары салыышкынын киирер.

АЖЫЛ-ИШЧИ ХЕРЭЭЖЕННЕРНИ АЛДАРЖЫТПЫШААН...

Театрның ак-көк көжегезинде «Тоску беш чылды хуусаа бетинде күүсеткен херээженнерге алдар» деп лозуң кестүп турган. Шевергин, силиг кеттинген херээженнер залды чык долдур олурупкан. Сцена кырында аразын хос кылдыр төгериктей салгылаан столдар кырында чечектер, шил тавактарда өкпең-кызыл яблоктар кежээниң киржикчилерин бажыңнарда дег болунар дээнзиг, аянкиирипкен турган.

Кызыл хоорайның мурнакчы херээженнериниң СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуурунга тураскаатканы «Төрээн партиязыска күш-ажылчы белээвис» деп кежээзин Сергей Есениниң не дугайында шүлүүнүң үүндүзүн радио болгаш телевидение комитединиң диктору С. Кондинкин номчууру-биле ажыткан. Эр, херээжен ийи дикторлар хоорайның мурнакчы будурулгелериниң чедишкиннерин дараалаштыр кысказы-биле чугаалаш, ол коллективтериниң талээлекчилеринге микрофонну дамчыдарга, олар боттарының ажыл-ижиниң, эш-өөрүнүң чедишкиннерин база дуржулгазын сеткил ханыш чорааарал-биле чугаалап турганнар.

Даараныла комбинадының демниг коллективи—тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен коллективтериниң бирээзи.

— Бистиң херээженнеривистиң ол чаагай ажыл-херектерге киржилгеан улуг. 29 кижи хүүда беш чыл онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Чижээ, Раиса Сумбаа 76 чылдың үлүүнде ажылдап турар. «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдың эдилекчизи, 4 уругнун иези, идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол ышкаш Валентина Шкуратова, Раиса Мусаев ышкаш өскедаа ындыг мактадыглар хөй—деп, даараныла комбинадының директору Т. П. Бургина чугаалаан. Ады үнген мурнакчы даараныкчыларга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Николай Константинов «Берлиниден чаныш ор мен» деп ырыны ырлап, аян тудуп бараалгаткан.

Ленин орденинин эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу А. И. Ельшова мынча дээн:

— Тудугжу мергежилмге чоргаарланыр мен. Амгы үеде № 4 микрорайонда 120 аал чурттаар бажынның тудуунда ажылдап тур бис. Комсомолчуаныяктарның бригадазын 19 чыл дургузунда удуртуп келдим. Аныяк салгалды күш-ажылга кижизидеринге дагдыныкчыларның ролю улуг. Ынчангаш, эргим херээженнер, силерни үлегерлиг дагдыныкчылар болурларыны кыйгырып тур мен...

Ол кежээ тудугжу, эмчи, башкы, чоларчы дээш өске-даа янзы-бүрү мергежилдин алдарлыг ажыл-ишчи херээженнериниң, иелериниң дугайында чылыг, чымчак сөстер оонмоон куттулуп-ла турган. Оларга тураскаатканы уран, чараш ырларны, солун, хөглүг танцыларны хоорайның бот-тывынгыр артистери, № 28 ясли-садтың уруглары күүсеткеннер.

— Хоорайда херээженнерниң 75 хире төвүлели ажылдап турар. Олар партия организацияларының шынчы дузалакчылары. Ниити чедишкин, кижи бүрүзүнүң хүүда күш-ажылчы үлүүнден хамаарыр — деп, хоорайның херээженнер төвүлелиниң даргазы Н. С. Филимонова демдеглевишаан, идепкейлиг хөй-ниитичи херээженнерге партия хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң Хүндүлел бижиктерин, өртектиг белектерни тывыскан.

Профэвилелдериниң область төвүлелиниң секретары С. Д. Киров тудугжу А. И. Ельшоваа, хоорайда такси төлаачызы М. Н. Сымчайна болгаш өскедаа мурнакчы херээженнерге профэвилелдериниң область төвүлелиниң Хүндүлел бижиин болгаш чурттуң курорттарынга дыштаныр халас путёвкаларны тывыскылаан.

—Бөгүн мында хоорайның алдарлыг херээженнери чыгып келген-дир. Хоорайда ниитизи-биле 600 кижи тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүсеткеннер. Силерниң кайгамчык күш-ажылыңарга, уруглар дээш не сагышсалыышкыныңарга, бистиң ниитилелдиң амыдыралынга киирип турар өөрүнчүг, буянныг херээңерге чүректиң ханызындан четтирдивис — деп СЭКП Кызыл хооркомунуң ийги секретары С. М. Кудажы түнелинде чугаалаан.

Мурнакчы херээженнерге алдаржыткан ол кежээниң ындыг солун, хөглүг эрткенинге оон киржикчилери сеткил ханыш, улам эки ажылдаарынче хей-ааг кирип, өөрүшкүүн илереткеннер.

Д. КУУЛАР.

Кызылывыс хүн келген тудум чартыып, чаагайжып турар. Бүдүн кварталдар немежип, чоннуң амыдырал деңнели бедип олурар. Кижиниң сеткилин өөртүп келир чүүлдер-ле хөй. Теплицада чечектерни тарып өстүрүп, хоорайның чаагайжыдылгазынче сагыш салдынган.

Чечектер тарып остүрер черде беш кижи ажылдап турар. Олар ажылынга мергежээн, шүптүзү коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Төрээн хоорайы улам чаагайжып, кызылчыларның хереглелинге сеңнээр хөй-хөй чараш чечектер саглаңайып турузун дээш коллектив бир демниг ажылдап келген.

ЧУРУКТА: чечек өстүрүкчүзү Дизенмаа Кыргысовна Байкара.

Бөгүн Тувинская правда

● «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыжыныңың дөртү сессиязы». СЭТА-ның дыңнадыы.

● «Аная-ла эвес чорук». В. Кудрявцев биле А. Бонинниң фоторепортажы.

● «Ажыл-херекчи болгаш шыңгыы негелделиг чугаа». Каа-Хем районуң партия конференциязынан В. Тимофеевтиң отчёду.

● Турисчи «Азимут» клуб. Бөлүк матераалдар.

● Чурт иштинден, даштыкыдан болгаш спортчу болуушкуннардан медээлер.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнаткавын ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, хар чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 8—13, өскелерге 17—22 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 17—19 градус соор.

Спорт

БАШТАЙГЫ ХЕРЭЭЖЕН ГРОССМЕЙСТЕР

Шылгарааңгай совет шыдыраачы Нона Гаприндашвилиге — херээженнер ортузунга национал гроссмейстер деп атты төөгүде бир дугаар тывыскан. Ол атты ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитет бо чылдың ноябрьда бадылаан. Нона Гаприндашвилиге гроссмейстер атты тыпсыр дугайында дужаалга Комитеттиң даргазы С. Павлов ат салган. Делегейниң бирги чери дээш чоокта чаа доозулган маргылдаага бодунуң чаңгыс чер чурттуу Нана Александрияны удуп алгаш, Нона ам беш катап чемпионнуң «овладайын» эдилеп турар.

Баш удур көрүп каан негелдеге дүүшүүр ССРЭ-ниң гроссмейстери атты делегейниң бирги чери дээш маргылдаага тиилээн шыдыраачы азы делегей чемпиону-биле ол чергениң маргылдаазынга 6 чыл иштинде 2 катап ужурашкан ойнахчы чедип алыр. База ол ышкаш ол-ла уениң дургузунда үш катап чурттуң чемпиону болган шыдыраачы азы ССРЭ-ге ийи катап чемпионнаш, бир удаа делегей чемпиону ат дээш ойнаан кижи гроссмейстер болур эргелиг. ФИДЕ Төп Комитеди бо чылын херээженнерге делегей гроссмейстери атты тыпсырының негелдезин ажылдап кылган болгаш ону 1976 чылда ФИДЕ-ниң конгрезинге бадылаарын шиитпирлээн.

Нарынчылар шылгараан

Эрминиң Нарын ортумак школазының спорт залынга районуң волейбол маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа эр улустуң 7, херээженнериниң 5 командазы киришкен.

Спортчу демиселдиң түнелинде эр улустан бирги чери Нарын суурнуң командазы, ийгизин—Эрзин суурнуң, үшкүүн — бай-даңылар эллээн. Херээженнер аразында болган маргылдаага Нарын ортумак школазының кыстары шылгарап үнген.

Маргылдааның тиилекчилеринге, шилиндек ойнакчыларга районуң спорт комитединиң шаңналдарын тывыскан.

К. НҮРЗЕТ.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН
10.00—«Литературлуг ужуражылгалар». Ленинчи шаңналдың лауреады М. Стельмах.
10.45—«Эртем — бөгүн». Өңнүг.
11.15—Фильмнерни — уругларга. «Коньюлит оол». Уран-чечен фильм.
11.50—«Айыл чок шимчээшкин».
12.20 — «Дириг амытаннарга ынак мен». Документалдыг өңнүг телефильм.
12.30—Киножурнал.
12.40—«Ёзулуг ооллар».
13.25—Телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүнү В. Г. Афанасьев харыылаар.
13.55—«Нувель де Моску» солунунуң шаңналы дээш фигуралуг чүүгүлаашкынга делегей маргылдаалары. Көргүзүг күүселдеер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионунуң Спорт ордузуудан өңнүг дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН
15.55—«Сарыг бүрүлер үезин». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
16.55—«Будур бомбүрэктиң улуг байырлалы». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Эртем — бөгүн». Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН
18.30—Телемедээлер (орус дылга).
18.40—Телемедээлер.
18.55—Документалдыг фильм.
19.05—«Азия диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
19.55—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
20.15—Телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүнү В. Г. Афанасьев харыылаар.
20—45—«Бериг болгаш оон өөрүнүн дугайында баллада». Уран-чечен фильм.
22.20—22.30 — Чапсар.
22.30—«Ыры-75». Өңнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—«Нувель де Моску» солунунуң шаңналы дээш фигуралуг чүүгүлаашкынга делегей маргылдаалары. Көргүзүг күүселдеер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионунуң спорт ордузуудан өңнүг дамчыдылга.
01.30—01.40 — «Спортлото» тиражы. Өңнүг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ

«НАДЫРАЛ»: «Ыныныг ыныкшыл» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 10.00, «Торганың бажы аарбайн турар» 11.30, 15.20, 17.00, «Афоня» 13.10, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чажыт даалга» 18.10, «Даурия» (1-ги, 2-ги сериялары) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ак кадынныг кежүү» 15.00, «Чаагай сеткилдит оор» 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

Тожу районуң Тоора-Хем ортумак школазын Раиса Чымбаевна Лопсаниң 1974 чылда дооскан № 696679 аттестады читкениден, ол документаны күш чок деп санаар.

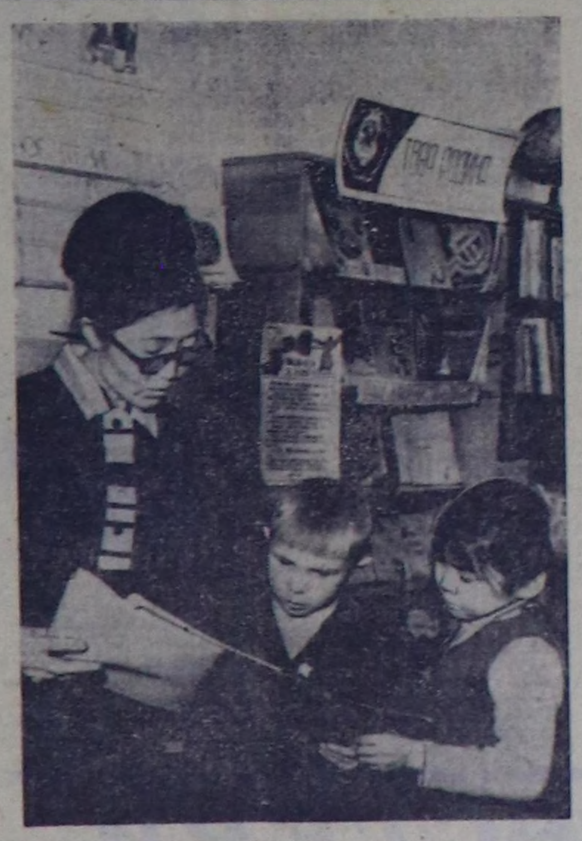

Кызылдың школачыларының хөйү-биле чыглыр черлериниң бирээзи К. И. Чуковский аттыг уругларның республика библиотеказы болу берген. Янзы-бүрү солун номнарны, номнар дугайында допчулаларны дыңнаар, хөглүглерниң болгаш тывынгырларының клувун эрттирер дээш, ол ышкаш номчулга конференцияларынга киржир дээш уруглар маңаа иэзэп турарлар.

1—3 класстарның өөренинчилери база хей номнарны ап номчуп турар. Мында чыл эгезинден бээр 700 уруглар номнар ап бижиткен. Номчукчулар саны 1200 кижи четиен. Эге класс өөренинчилеринге чечен чогаалдың 21 муң номнарын чыып белеткээн.

ЧУРУКТА: библиотекарь Н. Оргоева бичии номчукчулар-биле кады тур.

Ийиги чурукта: найысылалдың бот-тывынгыр уран чүүл талазы-биле эң эки коллективтериниң бирээзи эмнелге ажылдакчыларының танцычылары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ДЕЛЕГЕЙНИ ДЭЭСКИНГЕН НОМ

Парту хоорайда «Опиньо» деп ном үндүрер черге португал дылга үнген Николай Островскийниң «Кац канчан катканыл» деп романы чогаалчының Москвада Күрүнеңи музей-квартираазынга чаа экспонат боп келген.

Ук номнуң эге сөзүнде португал улустуң фашизмге удур демиселинге Островскийниң чогаалы улуг рольду ойнаан дугайын бижээн. «Кац канчан катканыл» деп номну Бразилияга парлаттынган соонда, португал кызыгаарын таварты каш удаа чажырып сөөртүп эрттирип турган.

«Чажыт байдал-биле холдар дамчып, антифашистиг дайынчы болуп, революсчу чугула ажылды чорудуп, революцияның тиилелгези дээш совет улустуң демиселин португалчыларга таныштырарынга дузалаан» деп эге сөзүнде бижээн.

«Кац канчан катканыл» деп роман 50 чылда очулдуртунган болгаш бистиң чуртувустан дашкаар ат-сураглыг апарган. Авторнуң чурттап турган үезинде безин Японияга, Англияга, Францияга, Голландияга, Чехословакияга үнген болгаш Нью-Йоркка хүннүң үнер солунга парлаттынып турган.

С. КИРЮШКИН,
ПМА-ның корреспондентизи.

Кызылдың башкы институду физика-математика факультединге кирерлериниң математика кафедразының удуртулгазы-биле ажылдаар бот-өөредилгелиг белеткел курстарынга хүлээп алыышкынны чаалап тур. Курстарга 10 класстың өөренинчилерин болгаш көдээ черлерде ажылдап турар аныяктарны хүлээп алыр.

Курстарга кирип алырда кафедра эргелекчизиниң адынга билдириишкинни чагаа-биле чорудар. Билдириишкиннерин 1976 чылдың январь 1-ге чедир хүлээп алыр.

Башкы институдунуң адреси: 667000, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Башкы институду, математика кафедразы.

• • • • • •

«Тыва көдээ тудут» трестиң будурулге-техникиг четчелээшкин эргелелинге ажылчыннар дарый негеттинин турар.

Адрези: Кызыл хоорай, Заречная кудумчузу, 3-а. Телефону: 43-05.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарьвын 23-54, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн баргада 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16026. ЧАГЫГ № 3874.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—01521.